

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

Halkbilimi

HALK KARATARI DEMİZİ YATIRMA

88/4 YIL: 3 SAYI: 12
ARALIK 1988

Yılda dört sayı yayınlanır.
Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu

ERTAN OSMAN

Yazı Kurulu

ENGİN ANIL

TUNCER BAĞIŞKAN

MEHMET BİRİNCİ

KANİ KANOL

Teknik İşler Sorumlusu:

SEMRA YALÇIN

Yayın Kurulu

HASAN EKMEKÇİ

ALİ NEBİH

ŞENOL SAMER

HASAN BULUNÇ

HİLMİ VUDALI

DERVİŞ ÇOMUNOĞLU

Pikaj-Montaj

HAS-DER

Dizgi-Baskı

ORTAM Off-Set

Ön Kapak

Mehmetali Tatlıyay
ve topluluğu

Arka Kapak

Kıbrıs Türk Gölge
oyunundan suretler

(Mehmet Ertuğ'un
kolleksiyonundan)

Ederi: 1000.= TL.

Abone:

Kıbrıs : 3500 TL.

Türkiye.... : 5000 TL.

Avustralya. : 20 Avust. Doları

İngiltere.... : 10 Sterlin-Pound

Yazışma Adresi

P.K.199

Lefkoşa-Kıbrıs

Mersin 10-TURKEY

Tel: 020-35168

Mehmedali Tatlıyay'ı kaybettik

Yıllarca ülkemizin halk müziğinde bir üslup olarak varlığını sürdürmüş, keman ustası, "Mehmetali Dayıyı" yitirmenin üzüntüsünü yaşıyoruz. Dergimizin kapağını ona ve arkadaşlarına ayırarak kendisini rahmetle anmak istedik. Gelecek sayımızda onu ve müziğini irdeliyen bir yazımızı bulabileceksiniz. Ailesine ve tüm folklorseverlere başsağlığı diliyoruz.

Halkbilimi

İÇİNDEKİLER

Okurlara	1
Short summary of the contents	2
Engin ANIL	
Mağusa ve Karpaz'da Dügünler	3
Gülçin ERKMEN	
Karşılaştırma Yönetimiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar	6
Tuncer BAĞIŞKAN	
Sinde (İnönü) köy Mutfağından Derlemeler	18
Sonay ANIL	
Engin ANIL	
Bağlıköy (Ambeligu)'de Dügün Adetleri	22
Aydan ARŞEHİT	
Çiğal TEKMAN	
Halk Yapı Sanatı	28
Ertan OSMAN	
Haberler	31
Hilmi VUDALI	
Derviş ÇOMUNOĞLU	

Okurlara

Değerli okurlar;

88 yılının bu son sayısı ile sizinle birlikteyiz yine. Bir yıl daha geride kaldı ve iyi, kötü yanlarıyla halkbilimi alanında dergi olarak ve dernek olarak bizler elimizden geldiğince birşeyler üretmeye, konuyu canlı ve gündemde tutmaya çalıştık. Bunda ne denli başarılı olduk? Buna siz karar vereceksiniz.

Dergimizin her yılın sonunda yaşadığı sancılı-rı bizler yine yaşıyoruz. Yaşayabilmek, bu alandaki üretimimizi sürdürürebilmek ve folklorumuza katkılarımızı sürdürürebilmek için sizin desteğinize muhtacı. Dergimize abone olarak katkılarınızı sürdürdüğünüz sürece biz, bize düşen özveriyi ne pahasına olursa olsun sürdürmeye kararlıyız. Çevrenizde konuya ilgi duyan dostlarınızı dergimize abone olmaya ikna ederek, folklorumuza ve kültürümüze sahip çıkma kavgasında bizlere omuz vermeniz, gücümüze güç katacaktır.

Geçen sayımızda, dergimizin fiyatını 1000.-TL'ye çıkartmak zorunda olduğumuzu duyurmuştuk. 89 yılında dergimiz yine üç ayda bir olmak üzere dört sayı olarak yayınlanacaktır. Sayfa sayısında artış yapmayı düşünmekle birlikte bunun ne kadar olacağı konusunda henüz karar verebilmiş değiliz. Kuzey Kıbrıs'ta, abone ücreti 3500 TL, Türkiye için 5000 TL ve Avustralya için 20 Avustralya Doları, İngiltere için ise 10 Sterlin olarak talep edilecektir. Dergimiz adresine yapılacak posta havalesi maktubunun (veya fotokopisinin) yine aynı adrese ve derginin, gönderilmesini istediğiniz adresle birlikte postalanması yeterli olacaktır. Okuyucularımızdan abonelik konusunda duyarlı davranmalarını bir kez daha rica ediyoruz.

Dergimizde, ilerideki sayılarımızda gelen istek üzerine, bir "okuyucu köşesi" de açmayı düşünmekteyiz. Dergimiz hakkında olumlu-olumsuz düşüncelerinizi kısa ve öz olarak yazarak göndermeniz halinde bunları sırayla yayınlayabileceğiz. Bizlere ışık tutacağına inandığımız düşüncelerinizi merakla bekleyeceğiz.

Saygılarımızla

Short Summary Of the contents

Engin ANIL

Before we start talking about the contents we would like to remind our subscribers that they will have to renew their subscriptions in order to get our next four issues for 1989. We regret to inform you that we have had to increase our subscription rates due to high inflation in our country.

Most of the articles in this issue are continuations of those in the previous one.

The Sinde (İnönü) research group end their article about village cookery particular to that village.

Mrs. Erkmen continues her article about the wedding traditions in the Karpasian Peninsula and Famagusta region.

You will remember the article on wedding customs and traditions in Bağlıköy in our last issue. We end this article now.

Tuncer Bağışkan continues his detailed research about the common traditions, beliefs and practices among the Turkish and Greek Cypriots.

A well known book; "Bodrum"; and a famous poet and architect; "Cengiz Bektaş" In his book Bektaş states the close relationship between folk architecture and Folk Art. In his commentary, Ertan Osman, tries to point out to the universal aspects of the subject.

On the last pages you will find news about the cultural and folkloric events which our association has taken part in.

Mağusa ve Karpaz'da

Düğünler

2

Gülçin ERKMEN

Nikah kıyılırken, eller açılır ve bol bol amin denirdi. Aile lokum veya kağıtlı şeker ikram ederdi.

Hamam olayı: Kıbrıs'ta yaygın şekliyle gelinin gerçek anlamda hamama gitmesi ve vıkanması demek değildir(2)

Gelin açık yeşil, mavi veya altın rengi işlemeli, şifon veya dantelden yapılmış bir tuvalet giyerdi.

Ailenin bekar tazeleri (genç kızları) en yeni inci veya çiçekle işlenmiş tuvaletleri sırtlarında, ellerinde beyaz gelin mumları, (beyaz ve kırmızı kurdelelerle fiyonk yapılmış) olduğu halde, gelinin kollarına girerlerdi. Yürüyüş ağır ağır, neseli ve müzik eşliğinde olurdu. Gelinin arkasında genç kızlar, kadınlar, delikanlılar, çocuklar sıralanırlar ve davul-zurna; düğün sahibi isterse diğer çalgıcılar da eşlik ederek, köy yollarında uzunca bir yürüyüş yapılırdı. (Köylüler düğün zamanı evlerini, avlu ve yolları süpürürlerdi. Çevrenin temiz olmasına ve kimsenin lanet okumamasına özen gösterirlerdi.)

Gençlerin elinde bayrak ve üzerinde mendil ile minik yastıklar bulunan kamaşlar taşırlandı. (Bazı yörelerde, genç kızların diktiği bu pembe, beyaz, açık yeşil, mavi, sarı dikiş yastıkları bir kamaşın üzerine sıralanırlar ve gençler yarışmaya katıla-

rak, almayı ve taşımayı hak kazanırlardı. Kına gecesinde bu yastıkların hangi genç kızların el emeği olduğu fisiltısı yayılır ve gençlerin o kızlara ilgi duyması sağlanırdı.) Arada bir havaya tabanca ve çifte de sıkılırdı. Ancak bazı düğünlerde hanay (Kıbrıs'ta iki katlı ev) dan gelin alayını izleyenlerin yaralanması sonucu bu silahlar terkedilmişti. (Magosa ve Karpaz yöresinde)

Gelin ve da damat ailesinin uygun bulunduğu bir evin (sevilen, mutlu ve huzurlu, çocuk sahibi olanı tercih edilirdi) genişçe avlusunda ortaya kırmızı işli eşarpla örtülü bir desti konur ve mumlara yakılarak etrafında 7 kez dönülürdü. (Türk ve müslümanlarda kutsal sayılır). Dönüşler Kıbrıs'a özgü folk müzik eşliğinde olurdu. Yetişkinler dönenlerin üzerine buğday+pamuk tohumu+çiçek+para atarlardı. (Anlamı: Buğday bereketi, pamuk uzun ömür, çiçek aydınlık ve mutlu günleri, para zenginliği ifade eder.)

Desti oynatılır, ama kırılmazdı. Bazı yörelerimizde hem hamamda, hem kına gecesinde ayrı ayrı desti kırılması adet oldu.

Hamam olayından sonra gelin alayı, aynı şekilde yürüyerek, gelinin evine dönerdi. Bu yürüyüş sırasında geçi-

len evlerin önünden yetişkin ve yaşlılar ellerinde buhurdanlık gelini ve halkı tütsülerlerdi. (Yine gelinin en samimi arkadaşlarının isimleri, gelinin ayakkabılarının altına yazılırdı. (Uğur getirsin diye.)

KINA GECESİ

Halk iki kısımda yerleştirilir, ayrılanırdı. (Kadınlar tarafı, erkekler tarafı) Aynı avlu içinde yer alırlardı. Çalgıcılar ikisi arasında görev yaparlardı. Oysa hizmet edenlerin çoğu yine hanımlardı.

Gelin, yenge tarafından saçı, yüzü, makyajı yapılır, giydirilirdi. Oturacağı yerin arkasına kadife işlemeli duvar örtüsü, yada bindallı motifli örtü asılırdı. Etrafına çiçekler sıralanırdı. Gelinin yanına iki sandalye daha konur ve arkadaşları sırayla yanına oturlardı.

Gelin, Kozan Marşı ile halkın arasından geçerek, yerini alırdı. (Davetliler gelini görmek için ayağa kalkarlardı, yaşlılar maaşallah ve dua okurlardı. Yine geline nazar düşmesin diye akrabalarından biri buhur tutardı.

Davul-zurna çaldıkça, işini bitiren, giyinen köylüler düğün evine akın akın gelirlerdi.

Gecenin ilerleyen dakikalarında genç kızlar, delikanlılar, olgun, yetişkin ve yaşlılar coştukça oyuna katılırlardı.

Erkeklerle içki sofrası kurulur. Bol bol mezeler yapılırdı. Konyak su gibi harcanırdı.

En sevilen ve oynanan oyunlar: Karşılama, Kozan, Zeybek, Konyalı, Mendil, Çifte Telli ve göbek havaları idi. Orak oyununun sadece belli şahıslar ve yaşlılar oynardı. Başa ters konmuş su dolu bardakla oynayanlar, un eleğinin içine su dolu bardak koyarak oynayanlar ve Harmandalı halkın ilgisini çeker ve alkış toplardı. Geç saatlerde kadın elbisesi giymiş muzip erkekler göbek atar-

ken, kadınlar tarafında da erkek elbisesi giymiş örneğin Musallita takma adıyla elinde darbuka, dilinde Kıbrıs Gelini türküsü ile ansızın ortaya çıkıverir ve güzel güldürüler yapardı. Topal gibi yürümesi, kalkışı, fesini çıkarıp selam vererek, "Küçüklerin ellerinden büyüklerin gözlerinden öperim. Haa, ortancalara mı? Onlara bir şey yok"

-Benim adım Musallita
Oynarım rumba rumba
Çezerim hiç durmadan
Çalarım dumba dumba

-Boyunmda papyon kravat var
İnci gibi dişim var(Oysa çok çirkin-
kindir)
Beni kimler beğenmez (Fadimem duy-
masın)
Servî gibi boyum var (kısa boylu-
dur.)

-İpek mendil cebimde
Para vardır elimde
Baktım Fatime'm geliyor
Adı kaldı dilimde

koynumda altın saat
Mektubunu pencereden at
Aman annem duymasın
Bu gece gel yanımda yat.
Halk gülerken alkışlar. Musallita or-

Düğünde testiyle oynayan kızlar

tada oynayanlara katılarak yanlışlık-
lar yapar. Halkı güldürür. (Yanlış
ayağını kaldırır. Flni sallar)

Roman oyun havaları çalınırken,
halka sesta içinde (Kıbrıs'a özgü ka-
lem el işi) çörek+hellim, leplebi+ku-
ru üzüm+mısır, renkli şeker ikram
edilir. Çok çok eskilerde gelin şer-
beti de ikram edilirdi.

Mevlana -Azize müziğiyle içeriye
giren genç bir kadın oynayarak geli-
ne yaklaşır. Sağ elinde kına, sol
elinde mum vardır. Döne döne gelinin
önüne gelir ve yanmakta olan mumu,
kınının içine çakar. Başına koyarak
diz çöker. Yenge eline aldığı kına-
yı gelinin başına koyarken, gelin:

-Atdım çıktım hanaya

Kadınlar buyurun kınaya
diyerek başını eğer. Oynayarak kına-
yı getiren kınayı tutar. Önce sağ el,
sol el, sonra sağ ayak, sol ayak kın-
alanır. Yenge **bağlarken**,

-Kebapçılardan şişi

Gelinin inci dişi

Gelin hanım kınalanmış

Hazırlayın bahşişi

diyerek önce kendisi öper,

-Uğur getirir inşallah!..

Kınayı getiren:

-Kebapçılarda şişim var

İnci gibi dişim var.

Kınanız mübareki

Benim de bahşişim var.

Gelini öper, koynundan çıkardığı bah-
şişi, kınaya koyar (Madeni para). Bu-
nu diğerleri izler. Kına tabağı geli-
nin başında bekletilir. Bahşişi koy-
ar, sağ elinin işaret parmağıyla
kına, sol eliyle de gelin mendili
alır.

Sıra gelin anasının oynatılmasın-
dadır. O çırpırır, naz eder, "Valla-
hi, ömrümde kollarımı açmadım"
der ama yenge onu çekerek:

-Gelin anası naz anası

Hanın bunun kaynanası

diyerek her iki dünürü oynatır. Gece
yarısı geçmiştir. Sıra gelinin ağla-
tılmasındadır. Ortaya genç bir kız,

ya da kadın çıkar. Konuşmasını, ağ-
latmasını bilen titrek ve duygulu bir
sesle,

-Kız anası kızsız kaldı

Destileri susuz kaldı

Yemekleri tuzsuz kaldı

Uhuhu....

diyerek ağlar, gelini, gelin anasını
ve oradakileri ağlatır.

Yengenin işareti ile al bir şalla
örtülü desti ortaya konur. Arabiye,
Konyalı, Develi oynanır. Elden le
geçen desti oynatılır. Sonunda vuru-
larak kırılır. Erkekler, damadı da
aralarına alarak, düğün alayı müziği
ile kırık parçalar üzerinde oynayarak,
hora teperler. Desti parçaları
ufalanır ve un olur. (Bunun anlamı,
erkeğin gerdek gecesi başarılı olaca-
ğına işarettti.)

NOT:1-Yorgan kaplanırken üzerine bir
mendil açılır. Para atılırdı. Bu top-
lanan para yorgancıya armağan olarak
verilirdi.

2- Gelin hamamı İngiliz sömürge yıl-
larında tatil günlerinin cumartesi
ö.s ve pazar olması nedeniyle, cumar-
tesine alındı. Yorgan kaplama işi de
cumartesine kaydırıldı.

3- Destinin kırılması "Kırıldıkça kök
salar" anlamına da gelirdi.

4- Gelin kınalanırken, her parmağın
bir şarkısı vardı. Onlar okunur, oy-
nanır, sabaha yakın desti kırılırdı.

5- Gelinin ağlatılması şafak söker-
ken olurdu. (Ailesinden ayrılacağı
için, genç kızlığa paydos demek ol-
duğu için).

Kaynak kişi

Adı-Soyadı : Fatma Ateşok

Doğum-Ölüm : 1901-1973

İkametgâh : Magosa

Meslek : Gelin Onarıcı

Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar

2

Tuncer BAĞIŞKAN

7. Hastalıkları Dinsel Büyüsel Yöntemlerle Sağaltma

7.1 Köy Üfürükçüleri ve Uygulamaları

Tutuldukları hastalıklardan kendi yöntemleriyle kurtulamayan Türk ve Rumlar bir üfürükçüye başvururlardı. Bu şahıs genellikle Hacı, Hoca, papaz, çok yaşlı bir kadın veya bir Hacı kadındı. Böyle bir yere gitmek için Rum veya Türk ayrımı yapılmazdı. Zaten Rum hastaların Hacı-Hocalara veya Türk hastaların papazlara gitmemesi için hiçbir neden yoktu. Önemli olan müracaat edilen kişinin ünlü olması ve hastalıktan bir an önce kurtulmaktı.(66)(K.K.250)

Rum ve Türkler Hacılar, Hocalara, papazlara ve kısacası üfürükçülere kesinlikle inanırlardı. Kitap açmak, muska yazmak, hastayı çileye koymak, hastalığı bağlamak çivilemek veya kesmek, otunu çıkartmak, korkuluk çıkartmak ve yapılan ilaçları bir gece yıldızı koyup ertesi sabah bunu hastaya içirmek yapılan işlemler arasındaydı.

KİTAP AÇMAK, MUSKA YAZMAK VE HASTAYI ÇİLEYE KOYMAK

Hastalıkların tabiattaki kötü ruhlar-
dan kaynaklandığı inancı Türk ve Rumlar-

**Kuruova(Korovya) köyündeki Kanlı Taş
(Yamadobedra).**

(66) Sir Harry Luke, Cyprus A. Portrait and an
Appreciation, s.144

da yaygındır.(67) Bu kötü ruhlarla "Yanı-
mızdan Uzaklar", "Diğerleri", "Şeytan",
"Cin", "Goncoloz", "Galiganzaro", "Albas-
tı Garısı", "Kötülük Perisi" gibi isimler
yakıştırılmıştı. Türk ve Rumlar bu kötü
ruhlardan söz ederlerken onlardan "BİN
DANELİLER" "YANIMIZDAN UZAKLAR"
veya "YANIMIZDAN IRAKLAR" diye
söz ederlerdi. Bunun nedeni ise adları
anılmasıyla bu kötü ruhların orada
bulunacakları inancıydı. Bu kötü ruhların
sadece "gölgesi hafif" olanlara görünüp
onları rahatsız ettiklerine" inanılırdı.(68)
Kötü ruhlar genellikle tarlalarda yuvar-
lanan büyük bir yün yumağı (K.K.178),
ateşten bir top veya çok çirkin bir
arap ve değişik hayvanlar şeklinde tahay-
yül edilirdi. (69) (K.K.178, 182, 277)
Bunların arklarda, derelerde, dere yatak-
larında, pınarlarda, sulak yerlerde,
ağaçlıklarda ve çalılıklarda barındıklarına,
oralarda çalgılar çalıp düğünler yaptık-
larına inanılırdı. (70) Sinilerine basıl-
dığına veya geçit yerlerine şu veya bu
şekilde müdahale edildiğinde insanlara
ve hayvanlara zarar verdiklerine, onları
çarpıtıklarına veya onları öldürdüklerine
inanılırdı. Rumlar, bir şeytanın bir ata
bindiğini hayvanın terli olmasından
anlarırdı. (71) Türkler ise şeytanların
eşekle seyahat eden kişilerin arkasına
bindiklerine, çeşitli hayvan biçimine
girdiklerine, ova veya dere yataklarında
çalgılı düğünler düzenlediklerine, katır
veya eşek kılığına girerek insanlara
gökyüzünü gezdirdiklerine, atları nalla-
rından ateş çıkartırcasına koşturtup
yarış yaptıklarına, üzerlerine basan
hayvanları korkutup kaçtırtıklarına,
onları teker teker veya sivri bir ağaç
kütüğüne geçirmek suretiyle öldürdük-
lerine veya ayaklarını sakatladıklarına
inanırlardı.(K.K.7,183)

Türkler ve Rumlar, işleri olmadığında
veya işleri aksi gittiğinde veya birşeyleri
kaybolduğunda, bunun şeytanın işi oldu-
ğuna inanırlardı.(72) Biz Türkler bir
işimiz aksi gittiğinde "şeytanın işine

bak" deriz. Veya küçükken bir şeyimiz
kaybolup da aramaya başlayacağımızda
iki taşa tükürüp birbirine kapattıktan
sonra "Şeytan aldı götürdü, satmadan
getirdi" diyerek kaybettiğimiz eşyamızı
arardık. Şeytanın işi bu ya, böyle yapınca
da eşyamızı bulurduk veya böyle yaptığı-
mız için bulduğumuzu sanırdık.

Türk ve Rum büyücüler, asapları
bozulanlara veya diğer hastalıklara ya-
kalanlara kitap açarlar, cinleri çağırıp
onları emirlerine alırlar (Türkler cinlerin
başına HÜDDAM derlerdi) ve hastaya
muska yazıp onları uzun bir süre çileye
kordardı."Çileye koymak"; hastayı en
çok 40 gün süreyle bir odaya kilitleyip
bakıcısı ile okumuşun dışında kimseyle
görüştürülmemesi demektir.(73)

Türkler ve Rumlar, hocalara yazdırdık-
ları muskaların dışında hocalardan aldık-
ları yazılı kağıtları bir suyun içine atıp
bu suyu içerek ve geriye kalan kağıdı
da basılıp atılmayan bir yere gömerler-
di. (K.K.211, 271) Rumların ünü meşhur
bir hocaya başvurduğu gibi, Türkler de
aynı şekilde bir papaza giderler, onalara
kitap çıkartırlar, muska yazdırırlar ve
bunların verdikleri öğütleri harfiyen
uygularlardı. (K.K.245, 193, 214, 213)

KORKULUK ÇIKARTMAK VEYA

KURŞUNUNU DÖKMEK

Bir çocuk herhangi bir şeyden kork-

- (67) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.226
(68) Nearchos Clerides, "Traditional Festivals
in Cyprus", Cyprus To-Day, s.105
(69) Dr. D.Stylianou, aynı eser, 216; İbrahim
Davulcu, aynı eser, s.300
(70) Nearchos Clerides, aynı eser, s.105
(71) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.230
(72) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.231
(73) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.228; Kutlu
Adalı, Dağarcık, Mrs. Lewis, A Lady in
Cyprus, p.222; George Jaffery, A descrip-
tion of the Historic monuments of Cyprus,
s.92

tuğu zaman korkuluğunu hemen çıkartmak Türk ve Rumlarda yaygın bir adetti.(74) Kıbrıs genelinde korkuluk çıkartma kurşunla, tuzla ve eşek pisıyla yapılmakta ise de bu üç yöntem kendi aralarında da değişik motifler içermektedir ki bunlar bölgesel farklılıklar (özellikler) olarak değerlendirilebilir.

Singrasi'de (Sınırüstü) çocuklarının korkuluğunu çıkartmak isteyen Türk ve Rum anneleri köyde korkuluk çıkartan bir Rum kadına giderlerdi. Buraya gitmeden önce 3 veya 7 evden sormadan aldıkları çalı ve tuzu da beraberlerinde götürürlerdi. Ocak kurulu ve üzerine bir sac ile altına ise getirilen çalılar konurdu. Sacın üç kenarına üç adet eşek pisi konduktan sonra çalılar ateşlenirdi. Bu arada bir tasa tuzlu su yapılarak içine gümüş bir para atılırdı. Çocuk önce sacın etrafını üç defa dolaştırılır ve daha sonra bu sacın üzerinden üç defa atılırdı. Bu arada çocuğun üzerine tuzlu su serpştirilirdi. Çocuk sacı üçüncü atlayıştan sonra kapıya doğru koşarken okumuş kadın da elindeki tuzlu suyu kızın sacın içine dökerdi. Sacın ısısından su buharlaşınca çocuğun korktuğu şey tuzdan şekillenmiş olarak sac üzerinde belirirdi. Çocuğun kapıya doğru koşturmasıyla çocuğun içine giren kötü ruhların çocuktan kaçacağına inanılırdı. Korkuluk çıkartan kadının mutlak surette para alması gerekirdi. Eğer paraalmazsa çocuğun hastalığına neden olan cinlerin çocuktan çıktuktan sonra korkuluk çıkaran kişiye geçeceğine inanılırdı. Bu nedenle tuzlu su içine konan gümüş para korkuluğu çıkartan kadına veriliirdi. (K.K.268)

OTUNU ÇIKARTMAK

Çaresi bulunmayan veya ağır bir hastalık geçiren Türk ve Rumların, bu hastalığı geçirebilmek için Tavratta adı geçen MANDRAGORA (Adam Otu-Kortongolo) otunu hastanın adına bir bilene söktürmeleri yaygın bir adetti.

(75) (K.K.278,195) Bu otun yanı sıra aynı familyaya giren TRİGUNGULU otu da hastanın adına sökülürdü. Bu otun kökü insan şeklindedir. Bu ot sökülürken hastalığın tam olarak geçmesi için toprak içindeki kökü hiç koparılmadan çıkartılırdı. Bu şekilde sökülmemesi ve toprak içinde bir kısım köklerin kalması halinde hastalığın geçmeyeceğine inanılırdı. Burdaki inanç, sökülen ot gibi hastalığın da vücuttan çıkacağıydı. Bu otun bölgelere göre değişik sökme ve değişik kullanım yöntemleri vardı. Kimi bölgelerde söküldükten sonra üzerine, çocuğun (hastanın) boyu kadar ipek bir iplik dolanıp hasta olana bunun üzerine 40 gün süreyle çişini yapatırırlardı. Bu otun ocak başına asılıp kurutulması, hastaya yedirilmesi, kaynatılıp suyunun içirilmesi, ezilip toz şeklinde yaraların üzerine ekelenmesi, bölgelere ve hastalığın türüne göre değişiklikler arz etmekteydi.

Vücudunda sivilce, Pernar (biçik), çıban, yara veya kızamık çıkaran kişilerin adına palamut ağacından bir dal veya bir kök parçası kesilip üzerine hastanın boyu büyüklüğünde kırmızı bir iplik sarılırdı. Bu dal okumuşa götürülür veya okumuşa hazır olan bu odunlar, okunarak çocuğun (hastanın) adına okumuş tarafından kesilirdi. Burdaki inanç, kesilen odun ile iplikler gibi hastalığın da kesilmesiydi. Çünkü burdaki odun ile iplik doğrudan doğruya hastalığı simgelemekteydi. Kesilen Palamut odunları eve getirilip bir kısmı ocak başında kurutulur ve diğer bir kısmı ise yıkılıp kül haline getirilirdi. Bu kül, ya hastanın son yıkanma suyuna konup hasta bununla yıkanır veya hastanın yarasına doğrudan doğruya ekelenirdi. (K.K.130) Bu işlemi sadece hocalar ve papazlar yapmazlardı. Bazı arabacı ve oduncuların da bu şekilde hastalığı sağaltıkları öğrenilmektedir.

(74) Dr. D. Stylianou, aynı eser, 2.226; Kutlu Adalı, aynı eser, s.258-259

(75) Dr. Demetrios Stylianou, s.227; Tavrata Şerif, Tekvin, Rap.30, Ayet 14.

HASTALIĞI BAĞLAMAK, KESMEK VE ÇİVİLEMEK

Hastalıkları simgeler şekline dönüştürüp bu simgeleri düğümleme, kesme ve bir yere çivilemek suretiyle hastalığın da yok edileceğini varsayma inancı hacı, hoca ve papazlarda yaygındı.

Hocalara giden Türk ve Rum hastaların boyu bir iplikle ölçülürdü. Bu ipliğe okunarak üzerine 7 veya 40 düğüm atılırdı. Bu iplik Sıtma olan kişiye bağlanır ve hastalık geçince bir akar suya atılırdı. Bu hareket, düğümlenen hastalığın akar suyla vücuttan uzaklaşmasını simgelemekteydi. Diğer bir inanca göre ise bu ipliğin bileğe veya boyuna bağlanmasıyla hastalık ipliğe geçmekte ve iplik akar suya atılınca hastalık da o kişiden uzaklaşmaktaydı. Rumların (ve bazı köylerdeki Türklerin) bir yerleşim birimindeki salgın hastalığı durdurmak için Banaya (Meryem Ana) kiliselerini düğümlü kelefe ipliklerle sarıp bağlamaları ve genç kızları Martis adı verilen sineklerden korumak için paskalya Yortusundan önce bileklerine renkli iplikler bağlamaları ve bu iplikleri Paskalya Günü bileklerinden çıkarıp ateşe atmaları aynı inançtan kaynaklanan benzer uygulamalardır. Bu inanç ve uygulamalar ise Bizans Kültürünün etkilerini taşıdığı savlanmaktadır. (76)

Başı ağrıyan veya hasta olan kişilerin baş ağrılarının bıçakla kesilmesi ve güneşin battığı gibi vücuttan çıkıp gitmesi inancı Türk ve Rumlarda yaygındı. Hasta olan veya baş ağrıyan kişiler güneşin batış saatına yakın bir saatta hoca veya papaza giderlerdi. Okumuş kişi hastanın başına kırmızı bir örtü geçirerek eline aldığı kara saplı bir bıçakla örtü üzerine okuyarak çapraz hatlar çizerdi. Bu işlemler yapıldıkça güneş de batmış olurdu. Böylelikle güneşin batıp yok olduğu gibi bıçakla kesilen hastalığın da yok olacağına inanılırdı. (77) (K.K.218, 228)

Aynı şekilde okunup üflenen çivilerin hasta olan kişinin adına bir ağaca çivi-

lenmesi ve bu şekilde hastalığın ağaçta çivili kalması inancı Türk ve Rumlarda yaygındı. (K.K.201)

SAĞALTMA KARIŞIMLARINI (İLAÇLARI) YILDIZA KOYMAK

Hastalıkları sağaltmak için üfürükçüler tarafından hazırlanan karışımların (ilaç) kullanılmadan önce yıldız görmesi için bir gece boyunca evin dışında bırakılması inancı Türk ve Rumlarda yaygındı. (78) (K.K.217,227,184) Bu işleme "Yıldıza Koyma" denirdi.

7.2 Adak Adamak

Manevi güçlerini şu veya bu şekilde kanıtlaştığı varsayılan Azizlere veya onlara ait kutsal yerlere adak adamak

suretiyle hastalıkları sağaltma, Türkler ve Rumlar arasında yaygın bir inançtı. Sırasına göre bu adak yerleri bir kilise, bir ikon, bir mezar veya bir çalı olabiliyordu. (79) Bu inancın kaynağı İslamiyet ve Hristiyanlık değildi. İslamiyet ve Hristiyanlık öncesi çok tanrılı Pagan dinlerinde var olan bu inanç İslamiyet ile Hristiyanlığın kabulünden sonra bile terk edilmemiş ve işlevini günümüze kadar sürdürmüştür. Çağlar öncesine dayanan bu inanca göre, dünyada kötü ruhlar ile ruhların karşısında insanları koruyan iyi ruhlar vardı. Kötü ruhların verdiği veya verebileceği zararları uzaklaştırmak için koruyucu iyi ruhlardan yardım dlenmek ve onlara adaklar sunmak gerekiyordu.

İnsanlar adak adayınca iyi olacaklarına inandıklarından psikolojik olarak iyi olmaktaydılar. Ama bunu bu şekliyle bilmiyorlardı. Bu şekilde sağlığına kavu-

(76) G.Papacharalambous, "Easter", Cyprus Today, s.s.108

(77) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.227

(78) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.227

(79) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.225

şan insanlar, bu iyliğin bir tahta parçasından veya bir mezardan geldiğine inandıklarından aynı uygulamaları sürekli olarak tekrarlanmakta ve bu inanç nesilden nesile aktarılmaktadır.

Bazı mezarlar, kiliseler ve manastırlar adak amacıyla Türk ve Rumların ortak kullanımındaydı. Derleme çalışmalarında Türklerin niye bu yerlere adak adadıklarını sorduğum zaman aşağıdaki yanıtlar alınmıştır.

- Kiliselerin de camiler gibi tanrının evi olması

- Adak adanınca hastalıkların hemen geçmesi ve dileklerin olması

- Banaya kiliselerinin Meryem Ana olduğu için bu kiliselere gidilmesi

- Eskiden Türklük ve Rumluk diye bir ayırımın köylerde olmaması

- Atalarından öyle gördükleri

- Buldukları köyde cami olmaması

- Cahillik ve bilgisizlik

- Zamanın idarecilerinin köylülere karşı ilgisizliği.

Bazı pilot bölgelerdeki derleme çalışmalarında adak amacıyla Türk ve Rumların ortak kullanımında bulunduğunu saptadığım 100'ün üzerinde kilise, manastır veya mezar tesbit etmiş ve burdaki uygulamaları teker teker saptamış bulunmaktayım. Ancak vakit darlığı bunların teker teker anlatılmasını olanaksız kıldığından burada sadece yapılan uygulamaların özeti ele alınacak ve adak yapılan yerlerin isimleri üzerinde teker teker durulmayacaktır. Saptayabildiğim kadarıyla bu gibi yerlere adanan adaklar ile inanç ve uygulamalar şöyleydi:

7.2.1 Mum ile yağ adağı yapılırdı. Yayıgın olarak yağ adağı yapılmakta ve buraya getirilen yağlar "Gololambi" denen kaplar içerisinde yakılmaktaydı. Bu uygulamaya "Kandilini yakma" da denirdi.(80)

7.2.2. Adak yapılan yer uzak ise bir şişe içine zeytin yağı konur, şişenin ağzı kapatılır ve bu şişe en yakın yerden denize atılırdı. Bu türdeki zeytin yağı adaklar sadece Karpaz burnundaki Apos-

tolos Andreas'a yapılırdı. (81)

7.2.3 Çocuk yaşatmayan veya çocukları ağır hastalık geçiren Türk ve Rum annelerinin belirli kilise veya manastırlara "Boyuna Mum" veya "Ağırlığına mum" adağı admaları yaygındı. Hasta olan veya yeni doğan çocuğun boyu bir iplikle ölçülüp bu iplik saklanırdı. Çocuk iyileşince veya yetilince bu iplik bir mumcuya verilerek çocuğun şeklinde boyunda ve ağırlığında bir mum yapması sipariş edilirdi. (82) (K.K.169) Kıbrıs Türklerinin boyuna mum adadıkları yerlerden saptayabildiklerim şunlardı:

- Karpaz Burnundaki Apostolos Andreas kilisesi

- Peyia köyündeki Ay.Yorgi Kilisesi (K.K.192)

- Dip Baf'taki Ayios Solomonis mezar kilisesi (K.K.242)

- Mağusa surlar içindeki Ayios Georgios Xorinos kilisesi. (83)

Bazen kiliselere hastalıklı olan uzvun bal mumu veya metalden yapılmış figürü (şekli) de adanırdı. Hastalık geçince bu adaklar (kol, kulak, göz, burun, el, ayak v.s.) kiliseye götürülür veya gönderilirdi. Sadece Kıbrıs'a has olan bu adak şeklinin kaynağı Hristiyanlık döneminden çok önceye dayanmaktadır. Golgoi'deki arkeolojik kazılarda (Cesnola tarafından yapılmıştı) aynı türde ele geçen buluntuların Mısır etkisi gösteren malzemelerle birlikte buldukları öğrenilmektedir. (84)

7.2.4 Hasta olanlar üzerlerinden çıkarttıkları elbiseleri veya özel olarak büründükten yaptıkları etek veya elbise-

(80) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.128

(81) Mağusa Bölgesi: Müze ve Eski Eserleri: K.T.M.E. Eserleri Sevenler Derneği Yayını, No:5, Lefkoşa, 1986, s.32

(82) Traditional Craftsman of Cyprus, Nicosia, 1982, s.97-99, fig.1-3

(83) H.V.Morton, In the Steps of St. Paul, London, 1963, s.116

(84) G.L.P. Di Cesnola, aynı eser, s.157-158

leri kilisenin baş ikonuna bağlarlar veya gıydirirlerdi. (K.K.183,184,265)

7.2.5 Kilise buhurlanırdı. (K.K.177)

7.2.6 Hastalığın geçmesi için kilise ziyaret edilir ve hasta olan kişi kilise kapısından baş ikona kadar emekleyerek giderdi. Eğer hasta olan kişi çocuksa annesi onu sırtına alarak bu işlemi yapardı. (K.K.265)

7.2.7 Köyün dışından adak yapılacak kiliseye kadar yayan yürünür ve sadece beyaz renkli elbiseler giyilirdi. Bu uygulama Galataria'daki (Yoğurtcular) Panaya Galataria (Galatusa) kilisesinde saptanmıştır. (85)

7.2.8 "Ay Zoni" ile "Banaya" kiliselerinin etrafı, köydeki salgın hastalığın son bulması için birbirine düğümlemiş kelefe (Güvez) ipliklerle sarılır ve bunların uçları birbirine bağlanırdı. Sadece Arapköy ile Cıvısil'deki Banaya Kiliselerine Türkler tarafından bu şekilde iplik bağlandığı saptanabilmıştır. (86) (K.K.230, 183, 184)

7.2.9 Kiliselere para adanırdı. Hastalık geçince bu para adanılan kiliseye götürülür veya başka biriyle gönderilirdi. (K.K.183)

7.2.10 Kiliselerin süpürülmesi adığı çok yaygındı. (Bu şekildeki adaklar camilere de türklar tarafından yapılırdı.) (K.K.242, 207, 183, 184)

7.2.11 Kiliselere canlı hayvan adığı yapılır ve hastalık geçince bu hayvan kiliseye götürülüp orda salverilirdi. Manastırlarda bu hayvanlara bakacak çobanlar barındırılmakta idi. (K.K.227)

7.2.12 Sıtmaya yakalananlar kilisenin içinde veya dışında, sağa ve sola olmak üzere üç defa yerde tekerlenilirdi. Böyle yapmakla hastalığın orada kalacağına inanılırdı. (K.K.7, 195, 201, 170, 171, 31)

7.2.13 Hasta olan hayvanlar veya insanlar kilisenin etrafında üç defa (veya 7 defa) dolaştırılırdı. (87) (K.K.268)

7.2.14 Çocuk yaşatmayan anneler kilisenin baş ikonunun üzerine bağlı olan "Meryem Ana kuşağı" nı alıp kuşanırlar

ve bunun yerine kendi uçkurlarını bağlarırdı. Kuşağın işi bitince yerine tekrar konur ve ordaki uçkur geri alınırdı. Bu uygulama sadece Cıvısil'deki (Cevizli) Banaya Kilisesinde tesbit edilebilmiştir. (K.K.237)

7.2.15 Hasta olan hayvanların iyi olması için kilisenin dış kapısının koluna hasta olan hayvanlardan kesilen kıllar bağlanırdı. Bu uygulama Galataria'daki (Yoğurtcular) Ayios Nikolaos kilisesinde tesbit edilebilmiştir. (88)

7.2.16 Kiliselerde namaz kılınırdı. Bu uygulama Dizdar Köydeki Aftiş Mağrası Kilisesi (Aftif Şehidasi) (K.K.247) ile Kormacit'teki Ay. Mavri Harabe Kilisesinde tesbit edilmiştir. (K.K.177)

7.2.17 Hasta olan Türk ve Rumlar kiliseleri ziyaret ederler, kiliselerin baş ikonuna yalvarırlar, kiliselerin ikonlarını teker teker öperler ve kilisenin manastırında bir gece kalırdı. Türklerin bu uygulamaları Baf Kasabasının 6 mil uzağındaki Neophytho Kilisesi (89) ile Panaya'daki Crrysorrhioatissa Manastırında yaptıkları (90) yabancı gözlemciler tarafından saptanmıştır.

Kaybolan hayvanlarını bulmak için kiliseye gidip baş ikona yalvarma, hediye götürme ve orda bekleme gibi bir uygulama içine girilirdi. Böyle kiliselerden Panaya köyündeki St. George (Ay.Yorgi) kilisesi saptanabilmıştır. (91)

7.2.18 Kilise veya Tekkelere bir ay süreyle hizmet edileceği veya orda hizmetçilik yapılacağı şeklinde adaklar da adanırdı. Hastalık geçince oraya gidilip adak yerine getirilirdi. (92) Bu adığı genellikle çocuk yaşatmayan veya çocuğu ağır rahatsızlık geçiren anneler

(85) Kutlu Adalı, Dağarcık, s.237-238

(86) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.238

(87) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.238

(88) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.238

(89) Sir Harry Luke, aynı eser, s.142-143

(90) Sir Harry Luke, aynı eser, s.144

(91) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.381

(92) aynı eser, s.169-170

yaparlardı. Bu tür adakları Türkler Hala Sultan'a, Rumlar Apostolos Andreas'a yaparlardı. (K.K.207)

7.2.19 Gözleri görmeyenler gece vakti kiliseye gidip büyük bir kuşun gelip gözlerini sürmelemlerini beklerlerdi. Böyle yapılıncı gözleri görmeyenlerin yeniden görmeye başlayacaklarına inanılırdı. Bu uygulama Dora köyündeki Banaya kilisesinde saptanmıştır. (K.K.241)

7.2.20 Hasta olan kişiler kilisenin ana ikonunun yanında yanan kandilden yağ alıp yağlanırlardı. Bu yağın her derde deva olduğuna inanılırdı (93). Bu uygulamanın Türkler tarafından yapıldığını saptadığım yerler şunlardır: (K.K.247, 268, 171)

- Galataria'daki St. Nikolas Kilisesi
- Singrasi'deki Brogobi kilisesi
- Dizdarköy'deki Aftiş Mağra kilisesi
- Girne'deki Krisokava Kilisesi

7.2.21 Hasta olanlar elbiselerinden kestikleri kumaş parçasını adak yerine bağlarlar, iyileşince gidip çözerlerdi. (K.K.211, 244, 258, 265, 271 v.s.)

7.2.22 Vücudunda sivilce çıkaranlar kilise veya bir adak yerindeki suyla el ve yüzlerini yıkarlar, bu sudan içerler ve yerdeki çamurdan alıp vücutlarına sürerlerdi. Bu uygulama ise çok geneldi.

7.2.23 Yağ adaklarını yaktıkları kullanılmamış kibrit kutularını adak yerinde bırakmak adetti. Buralara ayrıca yiyecek bırakılır ve çivi de çakılırdı.

7.2.24 Adak yerinin üzerine binilirdi. (K.K.124)

7.2.25 Südü kesilen veya südü gelmeyen anneler adak yerinin suyundan içerler, duvarına göğüslerini sürerler veya yerden aldıkları çamuru göğüslerine tatbik ederlerdi. (K.K.146, 194, 226, 228)

7.2.26 Kilise toprağından alınarak büyü yapılırdı.

7.2.27 Bazı kiliselere adak adandığı zaman (veya başka yerlere) bir aziz veya evliyanın o kişinin rüyasına gireceğine ve hastalığı sağaltma yöntemini

tarif edeceğine inanılırdı. Bu inanç çok yaygındı ve bu yolla birçok hastalığın geçtiği iddia edilmektedir. (K.K.249, 251, 215) (94)

7.3 Kutsal Sular, Ağaçlar ve Çalılar

7.3.1 SULAR

Kıbrıs'ta Türk ve Rumların ortak kullanımında bulunan ve hastalıkları sağaltma amacıyla kullanılan pınarlar ile çoban kuyularının sayıları hayli kabarıktır. (95) Hasta olanlar (sıtma, sivilce, yara v.s.) bir kişiyle birlikte gidip bu sulara yıkanır, suyun çamuru nu vücutlarına sürerler, mum yakarlar, üzerlerinden çıkarttıkları elbiseleri veya elbiselerinden yırttıkları bir parça kumaşı suyun yanındaki bir ağaca veya çalıya asarlar ve evde yıkanmak için burdan ayrılacaklarında bir miktar suyu da alıp evlerine götürürlerdi. Bu şekilde yıkanmakla hastalığın kirlî suyla birlikte akıp gideceğine, ağaca gömlek asmakla veya elbise parçası bağlamakla da hastalığın orda bırakıldığına inanılmaktaydı.

Bazı suların göz ve haseti uzaklaştırdığı inancı yaygındı. Bu sular yağın olarak "GÖZ" veya "AMADI" adıyla bilinirlerdi. Kaynaklarında bir girdap oluşturmaları bu suların başlıca özelliğiydi. Burdan alınan sular hayvanlara içirilmekte veya üzerlerine serpiştirilmekteydi. Böyle yapıldığında göz ve nazırın insan veya hayvanlardan uzaklaşacağına inanılırdı. Nazara uğrayan hayvanlar gece olunca hiç kimse görmeden gizlice bu sulara götürülürlerdi. Buraya getirilen hayvanlara suyun kenarında çalınları bağlanır ve her birinin kuyruğundan

(93) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.169-170;

Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.224

(94) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.225

(95) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.224

kesilen bir tutam kıl suyun içine atılırdı. Bu işlem yapıldıktan sonra yine gizlice ve hiç kimse görmeden hayvanlar eve götürülürdü. Bazen bu su bir şişe içerisine konur ve bu şişe eve veya ahıra asılırdı. Derleme çalışmalarım sırasında Türkler ve Rumlar tarafından ortak kullanıldığını saptadığım "GÖZ-AMADI" suları şunlardır:-

- Lukrunu köyü yanındaki Neron Dan Ammadı (Göz Suyu)
- Pitargu (Akkargı) ile Piskobu arasındaki Göz suyu
- Milou köyü yanındaki AMADI (GÖZ) suyu.

Bir evde bulunan göz, nazar ve evdeki şeytani veya kötü ruhları kaçırmak için yapılan diğer bir uygulama da şöyledir: - Köyün Rum ve Türkleri köy papazını evlerine çağırırlardı. Papaz eline aldığı süslü bir lengerin içindeki suya okuyup üflerdi. Bunun içine batırdığı bir lazmarin demetini eve ve ahırlara serpiştirirdi. Böylece evdeki nazar ile kötü ruhların o evden uzaklaştığı varsanırdı. (K.K.184)

Romatizma amacıyla Türk ve Rumlar tarafından ortaklaşa kullanılan kükürtlü (sülfürlü) sular da vardı. Ancak bunlara ilişkin herhangi bir dinsel büyüsel işlem saptanamamıştır. Bu gibi sulardan Kurtaka Varsa, Monyat, Galobanayot, Pedula ve Ay. Anargirus Manastırında olanlar saptanabilmiştir.

7.3.2 ÇALILAR VE AĞAÇLAR

Ağaçları, çalıları ve suları kutsal sayma ve onlara tapma inancı çok eski dönemlere dayanmaktadır. Çok tanrılı dinlerde bu böyle iken, tek tanrılı dinler kabul edildikten sonra da bu adet devam etmiştir. Bir ağaç veya çalı sırasına göre bir tanrı olabilmekte, sırasına göre ise kötü ruhları barındıran nesnelere olarak onlardan korkulmaktaydı. (96) Kıbrıs Türk ve Rumları bu inançla yıllarca yaşamışlar ve bu ağaçlardan yardım dilenmişlerdir.

Hastalıklar karşısında ağaçlara yalvarmak, hastalık gelince bir çalıyı veya ağacın burnunu taşla bastırmak ve hastalık geçince taşı kaldırıp ağacı sulamak, ağaçlar ile çalılara hastaların gömleklerini, uçurlarını ve elbiselerinin bir parçasını bağlamak Türk ve Rumların ortak uygulamalarıydı. Ağaç veya çalılara elbise bırakılacağında "bu elbiseler vücudundan nasıl çıktıysa, hastalık da çıkip gitsin" denirdi.

Hastalıklara karşı Kıbrıs genelinde üzerine çapıtı bağlanıp elbise asıldığını saptadığım ve "Galiyenege", "Galonant-robo" ve "Sıtma çalısı" gibi isimlerle anılan çalılar şunlardır.

- Vado (Böğürtler) (K.K.184, 236, 173, 210, 211)
- Gabbar Çalısı
- Ballura (Gonnara Çalısı) (K.K.73,163)
- Alç Ağacı (Galiyenege) (K.K.215)
- Çitlemit Ağacı (Galiyenege) (K.K.263)
- Şinya (K.K.246)
- Çaltı (Galon antrobo) (K.K.278)

Kıbrıs'ta uğurlu veya uğursuz sayılıp ibadet gören, üzerlerine adak çapıtı bağlanan ağaçlar da vardı. Bunlardan saptayabildiklerim Zeytin, İncir, Mersin, Kızıl Çam ve Badem ağaçlarıdır.

ZEYTİN AĞACI

Zeytin yaptıklarının göz ve hasete karşı tütsü amaçlarıyla kullanılması adetti. Eğer zeytin yaprakları bu amaçla kullanılacaksa güneş batmadan evin ahalisi, sonra evin odaları ve en sonunda ahırlar tütsülenirdi. Gezmeden gelen insanların nazar ihtimaline karşı kendilerini ve çocuklarını tüttürmeleri de bir adetti. (97)

Zeytin yaprağıyla ölüleri tütsüleme ve böylelikle kötü ruhları uzaklaştırma inancı Türk ve Rumlarda vardı. (K.K.94, 151, 138, 133, 153, 211, 228) Bazı yerleşim

(96) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.219,221

(97) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.221

birimlerinde zeytin ağacından kesilen zeytin dallarının 40 gün süreyle köy kilisesinde bekletilmesi ve ondan sonra ölü amaçlarıyla (tütsü) kullanılması adeti vardı.(98) (K.K.177,237)

İNCİR AĞACI

İncir ağacı Türk ve Rumlar tarafından uğursuz bir ağaç sayılırdı. Bu ağacın altında yatan sağlıklı insanların hasta olarak kalkacağına inanılırdı. (99)(K.K. 275)

Bu ağaçta kötü ruhların barındığına inanıldığından bu ağaçtan korunmak için üzerine hastaların elbiselerinden kesilen kumaş parçaları (veya saç) bağlanırdı. Zaharga'da (K.K.4) ve Krysoyava Mabe-dinin önünde (100) (K.K.171) bu amaçla kullanılan birer incir ağacı tesbit edilmiştir.

MERSİN AĞACI

Mersin ağacının beşikten mezara kadar ikinci anemimiz olduğuna inanılırdı. Bu inancın "Adonis Kültü"nden (veya Dryope efsanesi) kaynaklanıp günümüze geldiği tahmin edilmektedir. (101) Çocukların mersinle pudralanması ve mezarlara mersin dalı konması Türk ve Rumlarda adetti. (K.K.117)

KIZIL ÇAM

Çam ağaçları Kıbrıslı Türkler ve Rumlar tarafından kutsal sayılmakta ve bu ağaçlara adaklar yapılmaktaydı. Biladan (Çınarlı) köyünde "Değirmi Çam" veya "Niyet Çamı" olarak bilinen Kızıl Çam'a ziyaretler yapılmakta ve dileklerde bulunulmaktaydı. Bu uygulamanın halen sürdürüldüğü de söylenmektedir. (K.K.85,86)

Küçük bir çam ağacının (Çam torunu) burnunun iğilip bir taşla bastırılması halinde hastalıkların veya vücuttaki iskattaroların geçeceği inancı Gambilli (Hısarköy), Akdeniz (Ay İrini) ve Aynago fo (Ayios Yakovos) köylerindeki Türk ve Rumlar arasında yaygındı. Hastalıklar geçince bu taşlar gidip yerlerinden kaldırılırlar ve çam da eski şeklini alırdı. (K.K.175,176,197, 145, 146)

ALIÇ AĞACI

Alıç ağacına birçok köylerde "Galiye nega" denmekte ve bu ağaçtaki kötü ruhların çocukları değiştirdiğine inanılmaktaydı. Bu nedenle değişik bölgelerde değişik önlemler alınırdı. Saptadığım önlemlerin içinden ayırdığım aşağıdaki örnek Türk ve Rumların ortak uygulamasıydı. Çocuk hasta olunca bu çocuğu iyileştirmek için onu Stavrogonno ile Eledhiou köyleri arasındaki Galiyenege denen Alıç ağacına sabah sabah ve hiç konuşmadan iki kişi götürürdü. Çocuğun elbiseleri çıkarılarak ağaca asılırdı. Oraya giden iki kişi, alıç ağacını ortalarına alarak karşılıklı dururlardı. Bu arada çocuk kucağa alınır ve sol taraftan karşıdaki kişiye uzatılırken "al çocuğunu ver çocuğumu" denirdi. Çocuğu alan yine solundan uzatmak kaydıyla karşıdaki kişiye aynı sözleri söyleyerek çocuğu verirdi. Bu şekilde çocuk ağacın etrafında üç defa döndürülürdü. Bu yapıldıktan sonra geliş yolunun dışındaki başka bir yoldan eve dönülürdü.(K.K.279)

7.4 Hasta Çocukları Sağaltmak için Dinlendirmek, "Gullurisini Yapmak" ve Dört Yol Ortasına Bırakmak

Yürümeyen, konuşmayan, yaşamayan veya çocuklarının cinler tarafından değiştirildiği için hasta olduklarına inanan Türk ve Rum anneleri çocuklarını sağaltmak için bir dizi benzer uygulama

(98) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.217

(99) aynı eser, s.221

(100) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.128

(101) Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, 1972, s.12; Orhan Hangerlioğlu, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.401-402

içine girerlerdi. Hasta olan çocuğu sağıltmak için çocuğun yedi kapıdan dilendirilmesi, dilendiği yiyeceklerin çocuğa yedirilmesi, çocuğun gullurisini (değirmi çörek) yapıp bunun içinden 4 yol ortasından üç defa geçirilmesi adetleri Türk ve Rumlarda yayındı. Ancak bu uygulamalar arasında bölgesel farklılıklar vardı ve bu farklılıkların olması doğaldı.

Ben burda Marona, Timi, Ay-Yorgi, Tera ve Malatya köylerindeki Türk ve Rumlardan uygulamalarını anlatmaya çalışacağım. Bir çocuk hasta olduğu zaman, aylık rahatsızlığını görmemiş 7 kız çocuğu köyün bütün başlı 7 evinden un dilenirdi. Kız çocuklar unu eve getirip elerler, hamur yaparlar ve bu hamudan çocuğun içinden rahatlıkla geçebileceği büyük bir gulluri (değirmi çörek) pişirirlerdi. Daha sonra çocuğu dörtyola götürecek, çocuğu dörtyolda üç defa gulluriden geçirecek ve çocuğu ordan alıp eve getirecek üç kadın belirlenirdi. Belirlenen bu kadınların bu işlemleri yaparken birbirlerini rahatsızlamamaları, ayrı ayrı yollardan dörtyol ağzına gitmeleri ve dönüşte geldikleri yolun dışındaki başka bir yolu kullanmaları esastı. Akşam olunca birinci kadın kimse görmeden gulluriyi götürüp dörtyol ortasına bırakır ve ordan ayrılırdı. (Dimi ile Marona köylerinde bu gullurinin üzerine bir de mum yakılırdı.) İkinci kadın çocuğu getirip bu gullurinin içinden üç defa geçirirdi. (Dimi ile Marona köylerinde bu geçirme sırasında üç defa "Galezylenegez, al çocuğunu ver çocuğumu" denir ve üç defa da pahlı çağırılırdı) Bu işlemden sonra ikinci kadın da çocuğu orda bırakıp ayrılırdı. Çocuk yolun içinde ağlamaya başlayınca üçüncü kadın buraya gelip çocuk ile gulluriyi alır ve koşturarak çocuğu evine götürürdü. (Dimi ve Marona'da gelen kadın pahlı çağırıp çocuğu yoldan alır ve gulluriyi yolun içinde bırakırdı) Eve götürülen çöreğin bir kısmı hasta çocuğa ve geriye kalan ise diğer çocuklara yedirilirdi. Bu uygulama yapıldıktan

sonra yaşayacak olan çocuğun üç güne kadar iyileşeceğine, ölecek olan çocuğun ise üç gün içinde öleceğine inanılırdı. (K.K.263,271, 190,59)

7.5 Delikli Taştan Geçirmek

Çocukları hasta olan veya sıtmaya (Malarya) yakalanan Türk ve Rum anneleri çocuklarını delikli taşlardan geçirirlerdi. Böyle bir taşın köyde bulunmaması halinde en yakın köydeki bir delikli taşa gidilirdi. Bu taşlara "Galiyenege" denirdi. (102) Buraya giden insanlar aşağıdaki işlemleri yaparlardı.

- Çocuk üç defa delikli taştan geçirilirdi (K.K.226, 44, 276, 193, 222, 213, 211, 241)

- Eğer orda bir kilise varsa hasta olan kişi önce 3 veya 7 defa kilise etrafında dolandırılır ve sonra delikli taştan geçirilirdi. (103) (K.K.44)

- Delikli taştan üç defa geçirilir ve oraya bir de mum yakılırdı. (K.K.276)

- Delikli taştan geçirilirken eğer bu taş çocuğu sıkarsa çocuğun öleceğine, sıkılmayıp çocuk rahatlıkla bu taştan geçerse yaşayacağına inanılırdı. (K.K.222, 213, 211)

- Çocuğu delikli taştan geçirdikten sonra, geliş yolunun dışındaki başka bir yoldan eve dönülürdü. (K.K.222, 213, 211)

- Çocuk delikli taştan geçirildikten sonra, eğer orda "Galiyenege" denilen bir ağaç varsa, çocuğun elbiseleri bu ağaç üzerine asılırdı. (K.K.241)

7.6 Cirilemek (Tekerlemek)

Sıtma veya başka bir hastalığa yakalananları değişik yerlerde üç defa teker-

(102) Maria Paraskevopoulou, Research into the traditions of the popular religious Feasts of Cyprus, Nicosia, 1982, s.7-8

(103) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.428

lemek (cirilemek) Türk ve Rumların ortak adetlerindendi. Çocuğun üç kez sola ve sağa olmak üzere cirilenmesi değişik yerlerde gerçekleştirildi.

- Kilise içindeki adak yerinin önünde (104) (K.K.195,201)

- Kilise etrafında üç defa döndükten sonra adak yerinin önünde (105) (K.K.170, 171)

- Mezar üzerinde (K.K.138, 257,43, 193)

- Dörtüyl ortasında (Oraya bir de soğan bırakılırdı. Bu soğanı alana hastanın sarılığının geçeceğine inanılırdı) (K.K.187,237)

- Köfüne fıskılıktan (K.K.235 vd)

- Kilisenin batı giriş kapısının önündeki rampada (K.K.31)

- Ballura çaltısının (Gonnara) kibleye bakan tarafında (K.K.175)

Hastalıkları sağıltmak için çocukların bu şekilde değişik yerlerden tekerlenmeleriyle ilgili Evretu ile Ay Sergi köylerindeki Türk ve Rumların ortak uygulamalarına değinmek isterim. Hasta olan çocuğun annesi çocuğunu aileye kanı karışmamış iki kadına teslim ederdi. Bu kadınlardan biri çocuğu alıp mezarlığa götürür ve Salı günü ölen bir kişinin mezarının üzerinde üç defa tekerlerdi. Bu yapılırken bir de müddet konularak "Çocuk iyileşecekse beş güne kadar iyileşsin, ölecekse beş güne kadar ölsün" denirdi. (Konan müddet 7 gün veya bir ay da konabilirdi). Bunu yapan kadın çocuğu mezarın üzerinde bırakarak ordan ayrılırdı. Başka yoldan gelen ikinci kadın çocuğu mezarın üzerinden alarak geliş yolunun dışındaki başka bir yoldan çocuğu evine götürürdü. Böyle yapılırken konan müddete uygun olarak çocuğun iyileşeceğine veya öleceğine inanılırdı. (K.K.43,193)

7.7 Göbek Kaldırmak

Göbeği düşen Türk ve Rumlar okumuş bir kadına müracaat ederlerdi. Okumuş

kadın, göbeğin sağ ve solunu, sonra da yukarısı ile aşağısını göbeğe doğru sıvazlardı. Bu işlemleri yaptıktan sonra işaret parmağını hastanın göbeğine sokup bastırırken aşağıdaki rumca sözleri yedi defa tekrarlardı. Bu işlemin yapılmasıyla göbeği düşen kişinin iyileşeceğine inanılırdı. (K.K.242)

istera isterezmeni

İse mehizmeni

Bepsemo dris guppa

Enan Melin

Enan Alas

Enan Danderadu (Mustafa)

Faye Meli

Faye alas

Afisto danderadis (Mustafa)

TERCÜMESİ

İçten hastalıklısın

Sarhoş gibisin

Bana üç kupa gönder

Biri bal

Biri tuz

Biri Mustafanın barsağı olsun

Bal ye

Tuz ye

Mustafanın barsağını bırak.

7.8 Ovmak

Çocuklarının bademcikleri şişen Türk ve Rum anneler çocuklarını Ayios Antro-nikos'daki (Yeşilköy) Musa dayının annesine götürürlerdi. Bu yaşlı kadın aşağıdaki sözleri söyleyerek çocuğun bademciklerini ovar ve bir kaç gün de ovmaları için çocuğun ailesine ovduğu yağdan verirdi. (K.K.130)

Dahilidi Mahilidi

Arfondu Harondas

İşen Thega Bethkia

Bu da thega e benanen do ena

E minen enya

Bu da enya ohto

Bu da ohto ehta

(104) aynı eser, s.425

(105) aynı eser, s.438

Bu da efta eksi
 Bu da eksi bende
 Bu da bende dessera
 Bu da dessera driya
 Bu da driya thkio
 Bu da thkio ena
 Bu da ena e minen dibode

olan yere sürülünce orası hemen iyileşir-
 miş. (K.K.184)
 Grofi bara grofi
 Bu don dobossu nafgis
 İsten dobossu nambis
 Ammen efkis budun dobossu
 Cammen bayis iston dobossu
 Na se siro desdis (Mestin) Hallassa
 Ne se fanda psara bulya

TERCÜMESİ

Öz, özünün özü
 Yerinden çıkasın
 Yerine gidesin
 Eğer yerinden çıkmazsan
 Yolundan gitmezsen
 Seni denize atacağım
 Seni balık kuşları yesin

Türk ve Rum anneler hasta olan çocuklarını alttan (ayaklardan) üste doğru (Başa) ovarlardı. Türklerin bunu niye böyle yaptıkları tarafımdan (şimdilik) saptanamamıştır. Rumlar, kötü ruhların ayaklardan vücuda girdiğine inandıklarından, bunları baştan vücudun dışına atmak için çocukları ayaklardan başa doğru ovdukları öğrenilmektedir. (106) Derleme ve kaynak taramaları sırasında, normalde baştan ayaklara doğru yapılan veya yapılması gereken bazı uygulamaların bazı Türkler tarafından ters yapıldığını saptamış bulunmaktayım. Ancak bu uygulamaların niye bu şekilde yapıldığı tarafımdan şimdilik öğrenilememiştir. Ters yapıldığını saptadığım uygulamalar şunlardır:

- Ölünün ayaklardan başa doğru yıkanması (K.K.217,175)
- Ölü yıkanırken ölüye dökülecek suyun, bileğin ters hareketiyle içten dışa doğru dökülmesi (K.K.205)
- Mezarın üzerine ayaklardan başa doğru su dökülmesi (K.K.235)
- Kurşunla korkuluk çıkartırken kurşunun dizden (alttan) başa (yukarı) doğru dökülmesi. (107)

7.9 Avsınlamak

Çocuklarının ağzında Bambaga adı verilen kandil veya Temrei çıkan Arapköy (Klepini) ile çevresindeki Türk ve Rum anneleri, gece yıldızlar çıkınca bir fincan betmezele Arapköy'ün yaşlı Rum üfürükçüsü Skoena Hrisostomo'ya giderlerdi. Yaşlı Rum kadını yıldızlara bakarak fincan içindeki betmezi aşağıdaki sözleri (Rumca) söyleyerek ve içine üfürerek avsınlardı. Betmeze bambaga veya temrei

Yılan tarafından sokulan birini sağalt mada hocalar ile papazlar aynı yöntemi uygularlardı. Yılan tarafından sokulan kişi veya onun adına başka bir kişi, beline aşağı doğru sarkan bir kuşak bağlayıp yılanı karşı şerbetli (avsınlı) olan bir papaz veya hocaya giderdi. Bu kuşak hiçbir şey söylenmeden ya okumaşa sallanır veya başka bir konuda konuşulurken bu kuşak okumuşun önüne atılırdı. Bu hareket üzerine okumuş durumu hemen anlayarak okumaya başlardı. Yılan sokmasıyla ilgili olarak bir okumuşa gidildiğinde, yılanın veya yılan tarafından sokulan kişiden söz edilmezdi. Söz edilmesi veya o kişinin yılan tarafından sokulduğunun söylenmesi halinde okunacak duaların yılan tarafından sokulan kişiye yararlı olmayacağına inanılırdı. Okumuşun okumasıyla yılan tarafından sokulan kişinin aynı anda iyi olacağına inanılırdı. Bu uygulamanın Atepelı bir papaz ile Yerolakkolu Yılançı Arzu diye bilinen kişilerin yaptığı saptanabilmiştir. (K.K.130,275)

(SÜRECEK)

(106) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.227

(107) Erten, Ö. Arkut, B.Vudalı, H., "Korkuluk Çıkartma", Halkbilim, sayı 11, 88/2, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, 1988, s.20-23

Sinde (İnönü) Köy Mutfağından Derlemeler

2

ARAŞTIRMA EKİBİ: HANDAN NEBİH-
MUSTAFA PEHLİVAN-SONAY ANIL-
ENGİN ANIL-RADİYE BOMBOZ

Sonay ANIL
Engin ANIL

Piyazlı Hellim Böreği

Soğan doğranır. Pembeleşinceye kadar kızartılır. İçine hellim rendesi konur. Hellim su çıkartır. Bu suyu çekene kadar karışım kızartılır. Daha sonra içine nane, bahar, biber ve maydanoz konup biraz daha kızartılır. Karışım soğumaya bırakılır.

Hamur (yağsız) yoğrulur. Beze açılır. Bezenin bir yarısına bu karışım diğer böreklerde olduğu gibi öbek öbek konur. Bezenin diğer yarısıyla üstü kapatılır. Öbekler parça parça tabak kenarıyla kesilir. Kesilen börekler saçda yağsız pişirilir.

Eğer hellim piyazlı yapılmazsa (kızartılmadan) börek yağda kızartılır.

Pilavuna

Hellim rendelenir. İçine kuru üzüm ve simit

konur. Hamur un, süt ve sıvı yağ ile yoğrulur. İçine hamur mayası, bahar, karanfil ve mezdeki konur. Hamur küçük bezeler halinde açılır. (İstenilen büyüklüğe göre) ve ortasına hazırlanan peynir karışımı yayılır. Kenarlardan bir miktar içe doğru katlanarak ortası açık dört köşe bir şekil elde edilir. Bunun üzerine kaymak yağı, yumurta çırpılmışı sürülüp

Zeytinli Bulla (2)

Bir miktar zeytinin istenirse çekirdekleri çıkartılır, içine küçük parçalar halinde soğan doğranır. İçine karabiber, kuru veya taze nane konur. Yine istenirse taze nane yerine ova ispanahı

veya ova pıratsası konur. Bu hamur ekmeğe hamuru kıvamında yoğrulur. Bunun içerisine yukarıda anlatılan karışım ile 1 veya 1 1/2 bardak zeytin yağı konup tekrar yoğrulur. Karışım küçük yuvarlak parçalar halinde şekillendirilir ve fırında pişirilir.

Hellimli Bulla

Zeytinli bullanın hazırlandığı şekilde yapılır. Fakat içine zeytin yerine rendelenmiş veya küçük parçalar halinde doğranmış hellim konur. Aynı şekilde pişirilir.

El Makarnası

Hamur yerli buğday unundan pek olarak yoğrulur. Derelerde bulunan "süpürge çöpü", diğer bir adıyla "makarna çöpü" toplanır. Çöp yağlanır. Bir miktar hamurla çöp masada sürtünüp yuvarlanır.

Maya ve Ekmek

Yapımı

MAYA: Yağmur suyuna (tercihen ilk düşen yağmur) "soğan sütü" (Soğan rendelenerek elde edilir), tuz ve bir fincan su konup yoğurulur. Bu yoğurum iki gün bekletilir. Bu iki gün zarfında yoğurum kabarıp. Kabaran hamur tekrar un ve sıcak su katılarak bir daha yoğurulur ve iki gün daha bekletilir. Şimdi maya hazırdır.

Ekmek

Un, ılık su ve önceden hazırlanmış maya ile beraber yoğurulup hamur haline getirilir. Bunun içine de "ekmek kayıtı" katılır. Bu un bahar, mezdeki ve karanfilidir. Yoğurulan hamur okkalık parçalara ayrılıp ekmek şekli verilir ve ekmek tahtasına (penevet) konup "hamurun girmesi" için bekletilir. Giren (Kabaran) hamur fırına salınıp pişirilir.

Aynı hamurdan çörek de yapılır. Hazırlanmış hamura, önceden ağartılan sısam ve "Garacocco" içerisinde, yuvarlatılarak şekil verilir.

Tatlılar

Samsı

Su ile un karıştırılarak kulak memesi yumuşaklığın da hamur haline getirilir.

Böylece çöpün etrafına yapışan hamur bir taraftan çıkar. Bunlar kısa kısa kesilir.

Bir tencerede su kaynatılır. İçine hamurun yapışmasını önlemek için az bir miktar yağ konur. Makarnalar bu suya atılıp pişirilir.

Makarnalar tabaklara konduktan sonra üzerine hellim rendesi serpilir. Bunun üzerine de yahni dökülür.(3) El makarnası yapıldığı gün taze iken veya kurutulduktan sonra da pişirilebilir.

Şehirge

Hamur normal bir şekilde mayasız olarak hazırlanır. Ramazan gelmez den bir hafta önce, Ramazana hazırlık olarak köylerde şehirge kesme işlemi başlardı. Dost, akraba ve komşular her gece bir evde biraraya gelerek şehirge keserlerdi.

Şehirge için hamurda kullanılacak unun yerli buğday unu olmasına dikkat edilirdi. Yerli buğday unu (esmer un) daha lezzetliydi. Hazırlanan hamur parçalar halinde alınır ve düz masaya sürtülerek ince yuvarlak silindireler haline getirilip ufak parçalar halinde kesilirdi. Bu kesilen parçalar fırında ekmek pişirilirken kavruldu. İstenildiği zaman yarma (bulgur) ile karıştırılıp pilav yapılırdı.

İçine bir miktar sıvı yağ konur ve tekrar yoğurulur. Hamur ince beze halinde açılır. Bezenin üzerine dövlümüş badem ve bahar karışımı serpilir. Beze 5-6 kat katlandıktan sonra avuç içi büyüklüğünde baklavalar şeklinde kesilir ve sıvı kızgın yağda kızartılır.

Beş bardak suya bir okka (1312 gr) şeker konup iyice kaynatılır ve soğumaya bırakılır. Kızartılan samsılar hemen bu soğuk şerbete atılır ve şerbeti çekmesi için bir müddet bekletilir. Şerbeti çekince şerbetten çıkarılıp tepsiye sıralanır ve hoş bir kokusu olması için üzerine çiçek suyu serpilir. Arzu edilirse şeker de ekelenir.

Hamur Tatlısı

Çoğunlukla Ramazanda yapılır. Hamur çok ince olarak bezeler halinde açılır. Beş kat üst üste konur. Baklava şeklinde kesilir ve yağda kızartılır. Siniye sıralanıp soğumaya bırakılır. Başka bir tarafta şerbet hazırlanır. Genelde şerbet biraz ağır olur. (Üç bardak suya 4 bardak şeker) Bu şerbet sıcak iken soğuyan tatlının üzerine az az dökülür. Bezelerin kalkmaması için de üstten bir tabakla bastırılır. Şerbeti çekince servis yapılır.

Sini Katmeri

Hamur, un ve yağla yoğrulur. Beze açılır. Üzerine "kaymak yağı" sürülür. Hafif olması için kaymak yağı fıstık yağıyla karıştırılır. Üzerine ezilmiş badem serpilir. Beze içe doğru yuvarlanır ve rulo haline getirilir. Tepsiyeye yerleştirilir. Diğer bezeler de aynı şekilde hazırlanarak tepsinin içine ilk konan bezenin etrafına çepeçevre yerleştirilir. Fırına konulur ve pişirilir.

Şerbetin hazırlanışı: Şerbetin çok tatlı olması istenirse 5 bardak suya 6 bardak şeker konur ve kaynatılıp soğumaya bırakılır. Şeker miktarı ağız tadına göre ayarlanır.

Şerbet soğutulur. Börek piştiği anda sıcakken soğuk şerbet üzerine dökülür. Katmer şerbetini çekinceye kadar kısa süre için tekrar fırına verilir.

Sac Katmeri
(Fellah Katmeri)

Hamur aynı şekilde hazırlanıp büyük bezeler halinde açılır ve üzerine kaymak yağı sürülür. Hamur dört bir tarafından içeriye doğru katlanır ve yağsız olan üst kısma tekrar yağ sürülür ve yeniden katlanır. Daha sonra beze dört eşit parçaya bölünür. Bezeler yağsız sac'ta pişirilir. Piştikten sonra üzerine şeker serpilir.

Çerçelukya

Hamur yoğrulur. Çöpsüz olarak makarna şeklinde yuvarlanır. Küçük küçük kesilir ve kesilen parçalara çeşitli şekiller verilir. (ör. halka, gözlek ve spiral) spiral tarif üzerine verdiğimiz bir addır.

Parçalar kaynar sıcak suya atılıp pişirilir ve suyu süzülür. Üzerine pekmez dökülür. Eğer daha tatlı olması istenirse üzerine bir bardak şeker serpilir. İçerisine pekmez katılınca bir taşım kaynatılır. Tabaklara konur. Eğer fazla kaynatılırsa pekmez sakızlanır ve çerçelukya sertleşip yenmez duruma gelebilir.

Kabak Böreği

Kırmızı kabal (bal kabağının olgunu) kuşbaşı doğranır. İçine bir miktar tuz konur ve bir gece bekletilir. Kabak su çıkarır ve bu su ertesi gün süzülür. İçine bir avuç yarma (bulgur), kuru üzüm, tuz, zeytinyağı, doğranmış, soğan ve karabiber konarak karıştırılır. İsteyen karışına şeker de ilave eder.

Hamur mayalı veya mayasız (isteğe göre) yoğrulur. Normal tabak büyüklüğünde bezeler biraz kalınca açılır. Bir yarısına bir avuç karışım konur. Diğer yarısıyla üzeri kapatılır ve kenarları parmakla bastırılır. Bunlar sinilere konup fırına salınır ve pişirilir.

Et Yemekleri

Lalangi

Ev, tercihen de ova tavşanından yapılır. Ova tavşanının daha lezzetli olduğu söylenir. Tavşan kaynatılır. Suyu ile gevşek bir hamur hazırlanır. Mayalanıp kabarması beklenir. Hamura garacoco katılır ve yoğrulur. Tavşan küçük parçalar halinde tiftiklenmiş ve kemikleri ayıklanmış olarak hamura yayılır. Bir tavada yağ ısıtılır. Tavşan etiyile karışık hamur, parçalar halinde alınıp yağa atılır ve kızartılır. Yağda kızarıncan bir şişle daha iyi pişmesi için iki üç yerinden delinir.

Püryan (BÜRYAN)

Et büyük parçalar halinde yağda kavrulur (kızartılır) ve az miktar suda, az ateşte uzun süre kaynatılır. İçine ekşi (limon) tuz, istenirse baharat konur. Suyuna bulgur pilavı yapılır.

Kelle-Paça
(Küçükbaş Hayvan

Kafası)

Kelle temizlenip iyice kaynatılıp pişirilir. Üzerindeki etler ayıklanır. Ekmek dilimleri halinde yağda kızartılır. İki dilim kızarmış ekmeğin arasına

bir kat pişmiş etlerden konur. Suyuna limon sıkılıp baharat eklenir ve ekmeklerin üzerinde gezdirilir.

Patatesli Tencere Kebabı (Et veya tavuk)

Patates ve tavuk parçaları (veya et) ayrı ayrı yağda kızartılır. Daha sonra içine su, maydanoz, salça, tuz ve karabiber konup kaynatılır.

Tavsan Soganlısı

Tavşan kuşbaşı şeklinde doğranıp kavrulur. İçine bir okka kadar soğan yuvarlak yuvarlak doğranıp soluncaya kadar kavrulur. İçine 1 bardak sirke konur. Birkaç defa silkenir. İçine kimyon, biber katılıp su dökülür ve pişirilir. Suyunu çekince servis yapılır.

Diğer Yemekler,

Tatlılar,

Turşular

Kabak Yahni

Kırmızı bal kabağı küçük parçalar halinde doğranır. Küçük bir soğan da doğranır ve yağda kızartılır. Kabak parçaları

kızarmış soğana katılıp onunla beraber kızartılır. Hafif kızarıncaya içine bir bardak su ve az miktarda şeker katılıp pişirilir.

Bulgur Köftesi

Bulgur sıcak suda suyunu çekene kadar bekletilir ve pilav haline getirilir. İçine tuz, soğan rendelenmiş, karabiber ve ezilmiş taze festikan yaprağı katılıp yoğurulur ve hamur haline getirilir.

Diğer tarafta kıyma, doğranmış soğan, maydanoz kızartılır. İsteyen bu karışıma çekerdeksiz kuru üzüm (kişniş) ve ağartılmış, büyük parçalar halinde dövülmüş badem katar.

Bir miktar bulgur hamuru elde yuvarlanıp ve parmakla ortası delinerek bir tarafı açık, bir tarafı kapalı köfte haline getirilir. Açık olan taraftan karışımla doldurulup ucu sivriltilerek kapatılır. Yağda kızartılır.

Şekerli Bulgur ve Pirinç Pilavı

Çoğunlukla ramazan gecelerinde sahur vakti yenen yemeklerdendir. Normal şekilde pişmiş pilavın üzerine şeker eklenerek yenirdi.

Patates Tatlısı

Patates kabuklarıyla haşlanır ve soyulur. İçine

şeker ve vanilya katılarak püre haline gelinceye kadar ezilir. Tepsi yağlanır. Patatesler yuvarlanarak tepsiye sıralanır ve fırına verilir.

Çakır Dikeni

Ovadan toplanır, ayıklanıp doğranır. Doğranmış soğana yağda kızartılır, içine biraz domates macunu (domates salçası) az miktarda da su konup az ateşte pişirilir. Tuz ve limon katılır. Yoğurtla beraber yenir.

Karma Tursu

Ovadan kazayağı (man-gallo) toplanır. Kireviz ve salatalık beraber doğranır. İçine tatlı ve acı biber katılır. Tüm bunlar bir testiye konup sulandırılmış sirke katılır. En üste dövülmüş bir baş sarımsak ve parçalara ayrılmış bir soğan konur. Üste bunları bastırarak şekilde bir taş konur. Sirkenin kaymak tutmaması için bir miktar zeytinyağı dökülüp sıkıca kapatılır.

(1) Tarhanenin yapılması. Bk. HALKBİLİMİ "87/2" BULUNÇ, HASAN

(2) Bulla: Rumca kökenli olup, küçük, yavru anlamına gelir. Hamurda küçük hamur, ekmek anlamında kullanılır.

(3) Yehni: Küçük kesilmiş etler kızartılır. Soğan, domates, eğer istenirse domates salçası konur. Su katılarak pişirilir.

Bağlıköy (Ambeligu)'da

Düğün Adetleri

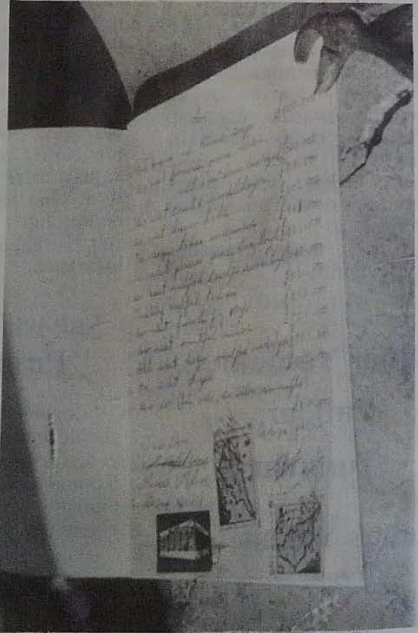
2

ARAŞTIRMA EKİBİ: A.ARŞEHİT-Ç.TEK-
MAN-H.BULUNÇ-M.PEHLİVAN

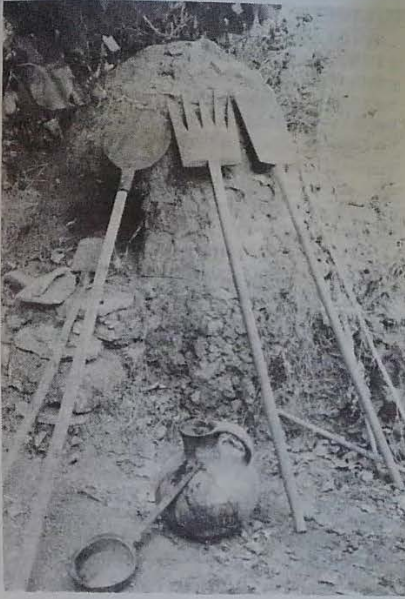
Aydan ARŞEHİT
Çiğal TEKMAN

Köylüler de gönüllerinden ko-panı verirlerdi. (bir-iki tavuk, bir iki şilin, yarım şilin) Başka köyden herhangi bir misafir düöüne davet edilmezdi. Ancak, köy içinde yaşayan Rumlar düöüne gelebilmekteydi. Daha önce de helirttiğimiz gibi, düöün "gelin hamamıyla" Carşamba günü başlardı. Köyün kadınları büyük bir coşkuyla davul zurna esliğinde gelini hamama götürürlerdi. Gelin hamamı çoğunlukla şimdi yıkık durumda bulunan köyün girişindeki hamamda yapılabildiği gibi bazı evlerde bulunan hamamlarda da yapılabilmekteydi. Hamam süresince kadınlar dışarıda çalar çadırlır eğlenirdi.

Gelin hamamının gecesi "Kına Gecesi" yapılırdı. Kına gecesinin vazgeçilmez ve sembolik de olsa günümüze kadar gelen baş yiyeceği "HERSE"(iyice kaynanmış ve ezilmiş buğday ile hayvan eti karışımı) gelen misafirlere birer tabak olmak üzere ikram edilirdi.

Bağlıköy'de çehiz defterinden bir sayfa.

Bağlıköy'de bir fırın

Kına gecesinin en büyük özelliği sadece kadınların yer aldığı bir eğlence olmasıydı. Bu gecede gelin olacak kıza kırmızı bir elbise giydirilir, başı çiçeklerle süslenir ve yüzü de beyaz bir örtü ile kapatılırdı. Bir tabakta bulunan kına, kıza yakılmadan önce ayrı bir yerde eğlenen erkeklere giderdi. Güveyinin diğer erkeklerden ayırd edici bir özelliği olması için, sadece, serçe parmağına kına yakılırdı. Orada bulunan erkek sağdıçların ise sadece (avuç içlerine) "aya-larına" yakılmaktaydı. Sağdıçları belirleme sonraları

değişerek, kola kırmızı mendil bağlama şekline dönüşmüştür. Orda bulunan erkeklerce bahşışlenen kına, kız tarafına gönderilirdi. Baş köşeye oturtulan kızın eline ve ayağına gelin onarıcı (yenge) kadın tarafından kına yakılır ve beyaz mendille bağlanırdı. Kına tabağı kadınlar arasında döndürülür ve herkes de görlünden koptuğu kadar vererek "bahşışleme" yapardı. Erkek ve kız tarafından toplanan paranın tümü geline kalırdı. Kına gecesinde oynanan oyunlar arasında ise kadın havaları, çiftetelli ve taklidi oyunlar yer alıyordu. Taklidi oyunlar genellikle kılık değiştirilerek yapılmaktaydı. Bunlara örnek olarak, bir kızın dizlik-yelek giyip, sakal külah takarak erkek kılıfına girmesi ve çeşitli oyunlar oynayıp, ahkam edilmesi verilebilir. Geleneksel bir oyun olarak tanımlayabileceğimiz testi kırma (kozan oyunu) da Kına gecesinin son eğlencesiydi.

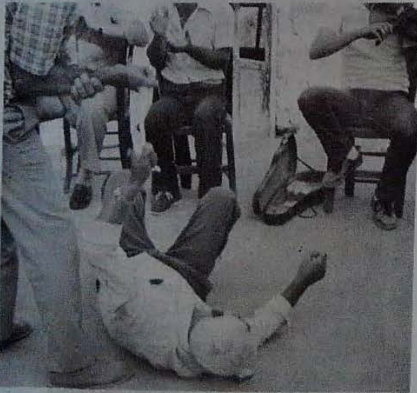
Ertesi gün "gelin günüydü". Bu günde gelin eve gitmeden önce yorganlar kaplanırdı. Bekar genç kızlar tarafından yere serilerek ve uçlardan başlamak üzere, şarkılar "ürküler" kaplanan yorganlar üzerine bir beyaz mendil veya tabak konularak, herkesin gönlünden kopanı

vermesi suretiyle "gümüşleme" yapılırdı. Mendile toplanan para geline "hayırlısıyınan" verilirdi. Ardından son kaplamayı yapan kız yorganı katlayıp sırtına vurur, çalgı eşliğinde "dolayım dolayım" döner ve yorgan el değiştirir-

rek son oyuncuya kadar sürerdi. Ayrıca yorgan kaplanırken çalıp söyleyen çalgıcılara da "bahşıleme" yapılırmaktaydı. Bu bahşış, önlerinde bulunan bir sandalye üzerindeki tabakta toplanmaktaydı. Toplanan para, azsa tabak orda bulunanlar arasında bir tur attırılırdı.

Artık üç günlük eğlencenin sonu gelmiştir. Bu son gecede ayrı bir telaş, heyecan ve ayrı bir coşku yaşanmaktadır. Baştan beri sürüp giden yarıdımlaşma doruk noktasındadır. Hazırlanacak olan düğün yemeklerine katkıda bulunabilmek amacıyla herkes, mali durumuna göre, verebileceğini (tavuk, davar eti, makarna, patates...v.s.) düğün evine getirirdi. Bu iş-birliği düğünün sonuna kadar devam ederdi.

Düğün gecesi kız beyaz gelinlik giyer, gelin onarıcı kadın tarafından başına çi-

Bağlıköy'de Bıçak oyunu oynayan köylüler.

çeklerle donatılmış "duğak" takılırdı. Bazen de kızın saçını toplanıp, başına çiçek verine taç oturtuluyordu. Kabarıklık ve gösterişli bir biçimde başı süslenen bu gelinlere "elmaslı gelin" denirdi. Güveyi de "kavuşturma" denilen bir yekek giyerdi. Bu yekeğin öne iki sıra düğmeli ve sırma işliydi.

Kuşatma, yanında iki nedimeyle ortaya çıkan geline sadece kendi ailesi tarafından yapılırdı. Oldukça uzun ve göz alıcı renkteki ipliklerle dokunmuş olan "Tarabulus" (Trablus) kuşağı, önce kızın başından üç kez çevrilir ve sonra düğüm atılarak beline bağlanırdı. Ardından verilen parayla kuşatma tamamlanırdı. Oğlan ailesi ise kuşatmayı "gerdek gecesinden" sonra yapmaktaydı.

Araştırmalarımız sırasında ilginç bulduğumuz bir başka olay da düğün eğlenceleri içinde yer alan "Gelin ağlatma" idi. Çalgıcılar çalarken dokunaklı sözler içeren çeşitli maniler söyleyip, gelini ağlatmaya çalışırlardı. Gelin bu esnada ağlayarak ya da ağlama taklidi yaparak mendiliyle gözlerini silerdi. (Bu sözleri veya manileri hatırlayamadılar ya da dokunaklı olduğu için söylemekten kaçındılar.)

Kızın düğünden sonra eve götürülmesi de "tantanalı" bir törenle yapılıyordu. Gelinliğinin üzerine çarşaf giyip, peçe takan gelin, davetliler eşliğinde eve vardığında, ellerinde buğday, pamuk çekirdeği ve metal paraların bulunduğu tabak ve tepsileri

tutan nedimeler, gelinle birlikte yedi kez döner ve kız kendi evine gireceğinde, bunları havaya atarlardı. Bunun yanında, gelinin evine girerken kapiya nar atması -evin dolu ve bolluk içinde olması için-Bağlıköy düğünlerinin ilginç gelenekleri arasındaydı.

Güveyinin eve gelişi de başlı başına ayrı bir olaydı. "Maşalalarla" (meşale) erkekler tarafından eve getirilen damat, büyük bir "hengameyle" sırtına vurulan yumruklar arasında, kendini içeriye zor atıyordu. Güveyi eve gelmeden önce camide namaz kılmamışsa, evde yere yazılan bir seccade üzerinde "iki rekat, Allah rızası için" namaz kılardı. Gelin ise erkek namazını bitirene kadar, arkasında bekler ve daha sonra gerdeğe girilirdi.

Cuma gününe, "Mubareki günü" ve bu günde "çarşaf gösterildiğinden" aynı zamanda "paça günü" de denilebilirdi. Mubareki üç gün sürerdi. Bu günlerde, kız, kına gecesinde giydiği kırmızı uzun elbiseyi veya beyazın dışındaki her renk elbiseyi giyebilmekteydi. Eve gelen misafirler ev dolaştırılır, eşyalar ve cihaz gösterilirdi.

Değerli okuyucular, yazımızın içeriğinde de belirttiğimiz gibi, araştırmamızı Bağlıköy'de yaptık; anlatılanları tamamen kaynak kişilerden edindiğimiz bilgiler ışığında yazdık. Değişik yerlerde ve zamanlarda karşılaştığımız kişilerden edineceğimiz bilgilere göre, çeşitli yerleşim yerlerindeki daha

değişik düğün geleneklerini zaman zaman sizlere sunmaya çalışacağız.

Aşağıda Ambeligu köyünde bulduğumuz cihaz defterleriyle ilgili bilgileri bulacaksınız...

Bağlıköy Muhtarı Sn. Hüseyin Durukan'ın Hanımı Bn. İncilay Durukan'ın cihaz defterinde yazılanları aynen aktarıyoruz.

Cehizin yazıldığı yıl: 1969

Cehizi yazan :1969

yılında köyün bölük komutan muavinliğini yapan, şu anda Avustralya'da bulunan emekli Ziraat Mühendisi Hasan KUBİLAY Bey.

Şahitler: 1-Sait Halil Genç
2-Kemal Adem
3-Hasan Halil

Cehiz defterine yapıştırılmış

pullar:1 adet 150 mils'lik
1969 tarihli, 2 adet
50 mils'lik Kıbrıs Cumhuriyeti pulu.

Kıbrıs Lirası olarak

Yatak odası: 1 adet gardolap

içindekileriyle.....200.-

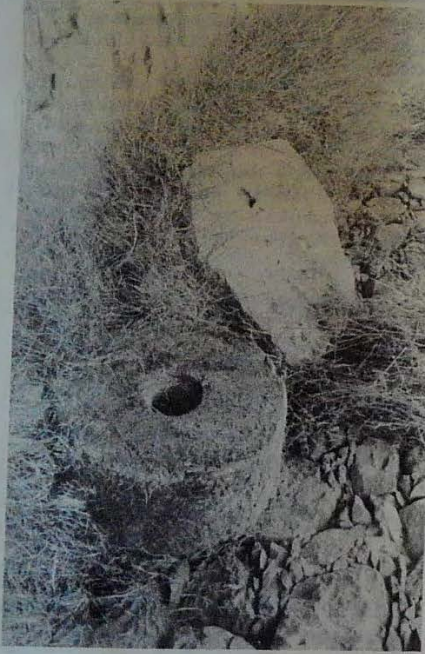
1 tuvalet için-
dekileriyle..... 50.-

1 adet iki kişilik formaika karyola takımıyla..... 110.-

1 adet şezlong içindekileriyle..... 50.-

Bir adet askılık..... 5.-

İki pencere perdesi kornizleriyle..... 8.-

Bağlıköy'de terkedilmiş bir değirmen taşı.

1 adet formaika camlı büfe içindekileriyle.....	170.-
4 adet koltuk	
1 adet kanepeler.....	50.-
1 büyük 4 küçük sehba.....	25.-
1 adet iki-üç metre İngiliz halısı....	35.-
6 adet hasır sandalye.....	9.-
1 adet küçük du- var halısı.....	3.-
2 kapı ve 1 pen- cere kornizleriyle.....	12.-
4 adet süngerli	

koltuk.....	80.-
1 büyük 2 küçük sehpa.....	20.-
1 adet formaika yemek masası-6 adet demir sandalyesi.....	40.-
1 adet camlık içindekileriyle.....	90.-
1 adet duvar ha- lısı.....	3.-
10 adet taban muşambası.....	8.-
2 adet pencere perdesi kornizleriyle... Muhtelif mutfak takımı.....	35.-
1 adet fırınlı gaz ocağı.....	50.-
1 adet mutfak masası.....	5.-
6 adet hasır mutfak sandalyesi.....	9.-
10 adet koyun.....	150.-
(Bn. İncilay Durukan'ın anne- si tarafından düğün hediyesi olarak verildi.) Bir ev, iki oda, bir salon, bir mutfak (Annesi tarafından verildi.).....	1500.-

Not: 1969 Yılında evlenirken Ambeligu köyü muhtarı Sn Hüseyin Durukan'a verilen malzemenin listesi Kıbrıs Lirası olarak bedelleri ile gösterilmiştir. Her odanın ayrı ayrı eşyaları ve bedelleri çeyiz defterine yazılmıştır.

Not 2: Medeni kıyılan bir nikah ve evlilikkti.

Halen Bağlıköy Muhtarı olan Sn. Hüseyin Durukan'ın kayınvalidesi Bn. Safiye Kaburdi'nin cihaz defterinde yazılanları aynen aktarıyoruz.

Cehizin yazıldığı tarih:12.1
1950

ni imza ederim.

İmza:.....

Şahitlerin imzaları:.....

.....

Not: Daha önceleri Türk-Rum karışık olan Ambeligu köyünde bir çok Rum malı vardı; Sonradan %90 mal Türkler tarafından satın alındığı söylendi.

Cehiz defterine yapııştırılan

pullar: Bir buçuk piaster
değerinde 12.1.1950
tarihli sekiz tane
pul yapııştırılmış.

Cehiz takımı:

Üç korniz ve üç perde.... 8.-
Bir vitrin takımıyla.... 30.-
Bir orta masası değirmi.. 5.-
İki kanepede..... 15.-
Bir karyola takımıyla... 70.-
İki korniz ve iki perde.. 4.-
Dört sandalye..... 3.-
Bir yemek masası..... 3.-
Dört bakır tencere, bir kulb-
lu tava, iki kulblu bir ka-
zan, kepçe, kevgir, bir tava,
bir kulblu tava, namı "AZİZ
takımı", bir küçük karyola
takımı ile..... 15.-
Dört tane yorgan..... 20.-
Bir dolap takımıyla.... 218.-
Kıbrıs Lirası olarak Yekün 436.-

Kaynak:

Adı Soyadı: Münevver Şefki

Doğum Yılı: 1908

Doğum Yeri: Ambeligu (Bağlılköy)

İkametgah : Ambeligu

Mesleği : Ev Hanımı

Adı Soyadı: Ayşe M. Şahbaz

Yaşı: 70

Doğum Yeri: Ambeligu

İkametgah : Ambeligu

Mesleği :Ev hanımı

Adı Soyadı: Havva Gaburdi

Yaşı: 50

Doğum Yeri: Ambeligu

İkametgah : Ambeligu

Mesleği : Ev hanımı

Adı Soyadı: Hasan Gaburdi

Yaşı: 57

Doğum Yeri: Ambeligu

İkametgah : Ambeligu

Mesleği : Bahçeci

Adı Soyadı: Perihan Aziz

Doğum Yılı: 1952

Doğum Yeri: Ambeligu

Mesleği : gazeteci (TAK)

Adı Soyadı: Havva H. Softa

Yaşı:66

Doğum yeri: Ambeligu

İkametgah : Ambeligu

Mesleği : Ev hanımı

Cihaz Namı Altında Hibe:

Ben aşağıda imza sahibi Hilmi Hacı Mehmet, köy dahilinde harmanlar mevkiinde namıma koçanlı bulunan ev yerini, içine Bn. Safiye Kaburdi ve Hasan Mustafa Çoban tarafından bir havlı ev inşaa etmiş oldukları arsayı, tarafları Elpiya Hambı ve Anastasi Hambı yol ve iki tarafı Hilmi Hacı Mehmet cihaz namı altında Baldızım Bn. Safiye Kaburdi'ye ve Hasan Mustafa'ya tamamı ile hibe eylediğimi ve meskur arsayı münasip ve yakın bir atide kendilerine koçan etmeyi tahahhüt ettiğimi müeyyide iş bu cihaz defteri-

Halk Yapı Sanatı

Bir önceki sayımızda yayınladığımız "Halk Yapı Sanatı" konulu araştırma yazımızla "Halk Yapı Sanatı" konusunu irdelemeye başladık. Bundan sonraki sayılarımızda da yer vereceğimiz bu konuyla ilgili genel bir görüş vereceğine inandığımızdan dolayı "Halk Yapı Sanatından bir örnek, BODRUM" adlı kitabın bazı bölümlerini aynen yayınlı-

yoruz.

Bu bölümlerin bir kısmı mimarlar ile ilgili görülsün bile konunun bütünlüğünü bozmaması açısından herhangi bir azaltma veya ekleme yapmadık. Türkiye özelinde için yazılan genel görüşlerin tamamen bizim ülke koşullarımızda da geçerli olduğunu belirtmek istiyoruz.

Ertan OSMAN

GENEL GÖRÜŞLER

Kişinin mimar olabilmesi için yalnızca eğitimin yetmediğini, uygulamada içinde yürümlümlü gerektiğini biliyoruz. Ancak, eğitim ve uygulama deneyleri sonucu, dalının, yapım yöntemleri bilgisini edinebilecektir kişi. Yaratma olayı için yalnız başına bu da yetmemektedir.

(Geçmişte neler yapılmıştır?), (günümüzde neler yapılmaktadır?) soruları üzerinde düşünmüş, yeterince bilgi, daha önemlisi görgü edinmiş olması gerekmektedir. "Gelecek" için çözümlerinin, geçmişin deneylerinin yanlışlıklarından arınmış, doğru, güzel yönlerini özümlemiş olması, ona yaratıcılığında önemli adımlar kazandırabilmektedir.

Özellikle kişi ve toplum yaşamının, kültürünün, doğru-

dan yansıtıcısı olan mimarlık dalının uğraşçıları, yalnızca kendi dallarının genel konuları, genel kültürü ile yetinmeyeceklerdir. İlk çağlardan bu yana bir kültür köprüsü olagelmiş, her türlü etki ve değişimlere açık yükle olanak sağlamış Türkiye'mizde, bir özümleme amacıyla geriye bakış, karmaşık ve zor gibi görülebilir. Ne var ki, neredeyse herşeyin el altındalığı, günün Türk mimarı için büyük bir olanaktır.

Söz konusu yalnızca, yapı sanatının, örgütlenmiş, devlet eliyle yürütülen, kamu kesimi değildir. Simgesel anlamlar da taşıyan, halkın ortalama ekonomik gücünün üzerinde bir güçle oluşturulan bu türlü kamu kesimi yapılarının dışında, halkın kendi olanakları, koşulları içinde gerçekleştirilen anonim yapı sanatı ürünleri, arınmış, açık gönüllü çözümlenmiş-

le, günümüz mimarı için, incelenmeleri bilinmeleri tanınmaları kaçınılmaz bir kesmi oluştururlar.

DEYİMLER

Bu tür yapılar için, Bernard Rudofsky 1964 de yayınlanan yapıtında "Mimarsız Mimarlık" deyimini kullanıyordu.

Aydın Germe, "Mimarlık" dergisindeki (1974/5) yazısında şimgilik koşuluyla, "Yöre Mimarisi" demektedir.

Başka pek çok çalışma ya da tartışmalarda "Halk Yapıları", "Halk Yapı Sanatı" gibi deyimler geçer.

Halk sözcüğü, daha bağlayıcı olan aşamalara varmamış; bir yörede oturan, ortak koşullarla, çıkarlarla, etkilerle birbirine bağlı bir topluluğu tanımlar; özellikle, da önce değindiğimiz gibi dil, din ayrımı tanımayan bir kültür köprüsü olan Türkiye' mizde, daha birleştirici olmaktadır. Bu nokta özellikle Türkiye' miz için, folklor yönünden özel bakış açıları, çalışma yöntemleri geliştirme zorunluluğunu da ortaya koyar kanısındayım. Batı kültürünün bu konularda uluscu, kapalı çevre görüş açıları, bizim için özellikle sakıncalı olabilir. Ayrıca bu yöntemlerin, nerede olursa olsun, tutucu olmamaları, folklorun özülle çelişirliğe düşmemek için, zorunludur.

HALK YAPI SANATININ FOLKLOR İÇİNDEKİ YERİ

Halk yapı sanatı deyimi,

"folklor" kavramıyla daha bir uyuşmaktadır.

Halka, folklorla, koşt olarak, yapı sanatı da, duran değil, devingen bir olaydır.

Folklor gibi, halk yapı sanatı da anonim bir olaydır.

Folklor gibi, halk yapı sanatı da kollektif bir olaydır.

Folklor, zaman içinde oluşur, halk yapı sanatı da...

Folklor katkılardan korkmaz, halk yapı sanatı da...

Folklor, çeşitlemeye açıktır, halk yapı sanatı da...

Folklor, yaşamla birlikte yürür; halk yapı sanatı, yaşamın, doğrudan, gerçek yansıtıcısıdır.

Folklor, insan yaşamını tümüyle kapsar, halk yapı sanatı, tüm insan yaşamına yer hazırlar.

Halk yapı sanatı, bence, folklorun içerdiği Tarih, Antropoloji, Sosyoloji, Etnoloji, Müzikoloji, v.b. konular içinde en önemli yerlerden birini alır. Kendi dalımızda küçük bir incelemenin, folklorla, küçücük bir katkı olacağı inancımız da buradan gelmektedir.

HALK YAPI SANATININ ÖĞRETECEKLERİ

Halk yapı sanatının geçmişi ve bugünüyle incelenmesinin, mimara pek çok şey öğreteceği; özellikle, yöresel koşulların doğurduğu yapıların, ona, geçmişi ve günü anlamakta, geleceği tasarlamakta yararlı olacağını açıklar.

Soyut düşünsel yolun, kimi

kez, gereksiz karmaşık, dolambaçlı çözümlere getirdiği bazı sorunların, halk eliyle, Kristof Kolomb'un yumurtası örneği, ne denli kolayca, doğrudan çözümleniverdiğini görmek, gereksinmelere karşılık bulmakta yalın, içten davranmanın örneklerini tanımak, ona, kendi yolunda ışık kaynakları sağlayacaktır.

Yalnızca bu nedenlerle bile, Türkiye'nin folkloru içinde, Halk Yapı Sanatı ürünlerinin, çok iyi araştırılıp saptanmaları, gelecek kuşaklara en azından belgelerinin bırakılması gerekmektedir. Değerlerimizi saptamakta yalnızca, duygusal bir sevgi yolu inandırıcı olamaz. Sevginin yolu tanıtmaktan geçtiğinde ancak inandırıcı olabilmektedir.

Bu denli kocaman bir çalışma açılışının bugüne dek pek çok yerine el atılmıştır. Özellikle İstanbul Teknik Üniversitesi yayınlarını saygıyla anarım. Ne varki, daha pek çok çalışma gerektiği de ortadadır.

HALK YAPI SANATI KARŞISINDA TUTUMUMUZ

Folklor belgeleri olarak halk yapı sanatının gerçek ürünlerini kıskançlıkla korumak gerekiyor.

Yalnız, bu koruma olayı, bizi, durağanlığa, giderek tutuculuğa götürmemelidir. Saptamalardan kaçınılacaktır. Ama, bozulmaktan korku, değişmekten korkuya varmamalıdır. Değişme olmazsa, korkulmalıdır. Günümüzden katkı olmazsa

korkulmalıdır. Yalnızca dünü beğenmek, bugünden kaçmanın, yaşayan halkı küçümsemenin, ona inananmanın göstergelerinden biridir. Beş yüzyıl öncekinden en küçük değişiklik göstermeyen bir yerleşme, herşeyden önce, durmuşluğun, geri kalmışlığın belgesidir.

Beş yüzyıl önceki yapının bugün de öylece yapılması ancak, araştırmacının incelemesini kolaylaştırmaya yarayabilecek, bir yerinde sayma olayıdır.

En azından üzüntü vericidir.

Hele, o beş yüzyıl önceki yapıyı tanıyıp-sevme olayında takılıp kalırsak, ona günümüzün sorunlarının bilinciyle yeni adımlar, olanaklar, çözümler açısından bakamazsak; durumumuzun, bugünün olanaklarıyla dört yüzyıl önceki mimarlığı Ankara'da Kocatepe camisinde ginelemeğe kalkışanlardan ayrımı yok demektir. Ayrıca halk, her zaman yeniliklere açıktır. Bozulma olmadan, güzel bulduğumuz doğrultuda ilerleme istiyorsak, yarı aydının yenilik diye getirdiği yanıltmacalarının karşısında uyanık olmamız gerekir.

İleride, konumuzun küçük kapsamı içinde bile, ne demek istediğimiz daha bir açıklığa kavuşacaktır.

Kaynak:

Bektaş, Cengiz, Halk yapı Sanatından bir örnek, Bodrum.

Haberler

Hilmi VUDALI Derviş ÇOMUNOĞLU

Has - Der'de Seminer

21.7.1988 tarihinde Has-Der, Eğitim Kolu tarafından düzenlenen ve konuşmacı olarak Mustafa SERDENGEÇTİ'nin katıldığı bir seminer gerçekleştirilmiştir. Katılımın yüksek olduğu seminerde SERDENGEÇTİ, "FOLKLOR ÖGELERİ VE HALK OYUNLARI" konusunda bilgi vermiştir.

birçok üniversitelinin katıldığı yürüyüşle başlayan festival, Kültür Geceleri, Paneller ve Barış Gecesi gibi etkinliklerle sürdü. Kuşulu Park'ta Fotoğraf, Resim, Karikatür ve Şiirlerden oluşan bir sergi açıldı. Festival dolayısıyla 3.8.1988 tarihinde G.Ü.S.A.D. Halk Dansları ekibi Lefkoşa Belediye Tiyatrosunda 9.8.1988 tarihinde de Akdoğan Kültür Sanat Derneği İnönü'de Ü.T.K.'nin düzenlediği etkinliklere katıldılar.

Gençlik Festivali

Üniversite Temsilciler Konseyi'nin düzenlediği Gençlik Festivali 2 Ağustos tarihinde başlayıp 13 Ağustos tarihine kadar sürdü. Lefkoşa'da düzenlenen ve

Gösteri

19.8.1988 tarihinde Has-Der Halk Dansları ekibi Doğanlı Karpuz Festivaline katılarak izleyicilere folklorümüzden örnekler sundu.

K.K.T.C. Cumhurbaşkanına Ziyaret

19.9.1988 tarihinde HAS-DER heyeti Cumhurbaşkanı Sayın R.R.DENKTAŞ'a bir nezaket ziyareti yaptı. I. Antalya Halk Dansları ve Halk Şarkıları Yarışmasında Has-Der'in aldığı birincilik ve üçüncülükten övgüyle bahseden Cumhurbaşkanı kazanılan başarınının K.K.T.C.'nin tanınması bakımından çok önemli olduğunu söyledi. Has-Der Heyeti Cumhurbaşkanı'na dernek üyelerinin kendi el emeğiyle yaptığı folklorik giysili bir de bebek hediye etti.

Has-Der Heyeti Cumhurbaşkanını ziyareti sırasında.

Gösteri

12.7.1988 tarihinde B.M.W. tesisleri- nin açılışına katılan ekibimiz açılışa katılanlar tarafından büyük bir beğeniyle izlendi.

Folklor Gecesi

8.7.1988 tarihinde A.K.S.D.'nin düzenlemiş olduğu Folklor Gecesine dokuz dernek katıldı. Has-Der'in de kendi derlediği oyunlarla katıldığı geceye ilgi büyüktü. Amatör ruhlu derneklerin bu çalışmalarlarıyla ülkemiz kültürüne katkıla- rı gerçekten gurur verici bir olay.

Antalya'da Festival

24-28 Ağustos 1988 tarihleri arasında ANTALYA'da yapılan I. HALK OYUNLARI VE HALK ŞARKILARI yarışmasına K.K.T.C.'den HAS-DER katıldı.

Otantik dalda birinciliği K.K.T.C.'den Has-Der alırken ikinciliği Polonya ve üçüncülüğü de Fransa aldı.

Stilize dalda ise birinciliği Yugos- lavya, ikinciliği Macaristan, üçüncülüğü de İspanya aldı.

Her ülkenin kendi özgün müziğiyle katıldığı I. Halk Şarkıları Yarışmasında birinci İspanya, ikinci Macaristan ve üçüncü de K.K.T.C. oldu.

Festivalde açılan folklor sergisinde Kıbrıs elişleri, ipekböceği koza tablo- ları, folklorik giysili maket bebekler, Lefkara İşleri ve hamur teknelerinden oluşan Has-Der Sergisi çok büyük ilgi gördü. Sergiye katılan konuklara "köy çöreği" ve "kafes" ikram edildi.

Açık Oturum

21.10.1988 tarihinde A.K.S.D.'nin düzenlediği "KKTC Kültür ve Sanat Yaşamında Basının yeri ve Önemi" konulu bir açık oturum gerçekleşti.

Gazeteciler Cemiyetinden Ergün Vehbi, Gazete- ciler Birliğinden Sabahat- tin İsmail, Devlet Tiyatro- ları Müdürü Hilmi Özen, Has-Der'den Kani Kanol ve Gazi Mağusa Belediye- sinden Tanju Hastunç'un katıldığı açık oturum ilgi ile izlendi.

6. Halkbilimi Sempozyumu Yapıldı

Halk Sanatları Derneği tarafından düzenlenen "2. Geleneksel Masal Anlatma Yarışması" 3 Aralıkta yapılıyor.

İlkokullara devam eden çocukların katıldığı ve unutulmaya yüz tutmuş masal anlatma geleneğini canlandırmak için düzen- lenen yarışma büyük ilgi

görüyor. Yarışmaya katıl- mak için müracaat eden çocukların sayısı 150'ye yakın olup bir ön eleme sonrasında finale kalanlar iki kategoride yarışacak- lar. İlkokul 1. ve 2. sınıf- larda okuyanlar birinci kategoriyi 3, 4, 5. sınıf- larda okuyanlar ikinci kategoriyi oluşturacak. Mehmet Ertuğ, Osman Alkaş, Doğan Ercağ ve Tülin Ural'ın jüri üyesi olarak yer alacağı yarış- manın sonunda dereceye girenlere çeşitli hediyeler verilecek.

**BU SAYININ
ÇIKMASINDA
KATKIDA BULUNAN
AŞAĞIDAKİ
KURULUŞLARA
TEŞEKKÜR EDERİZ.**

**TOP SHOP
BİRİNCİ TİCARET
ŞTİ.**

REPA LTD.

ANIL SPOR

İNCE ELEKTRONİK

M.DAMDELEN LTD.

İNCE GÜMRÜKLEME

İŞİL REKLAM

